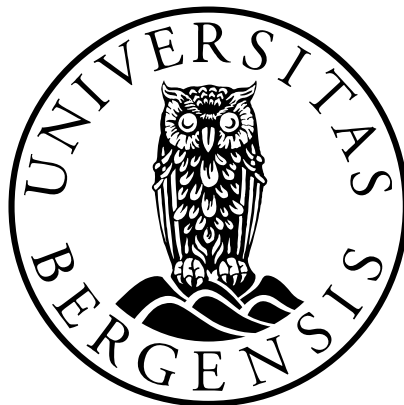

Gjenforeningsmålsettingen ved omsorgsovertakelser

Har gjenforeningsmålsettingen tydelig nok forankring i dagens barnevernlov?

Kandidatnummer: 40

Antall ord: 14 895

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

07.06.2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning	4
1.1 Tema, problemstilling og aktualitet	4
1.2 Metode.....	5
1.3 Avgrensninger	6
1.4 Fremstillingen videre.....	6
2 Sentrale prinsipper i barnevernsretten og deres betydning for gjenforeningsmålsettingen.....	8
2.1 Barnets beste	8
2.2 Det biologiske prinsipp	9
2.3 Det mildeste inngreps prinsipp.....	9
3 Praksis etter barnevernloven – gjenforeningsmålsettingens avtrykk i norsk rett i et historisk perspektiv	11
3.1 Innledning.....	11
3.2 Plan for omsorgen og oppfølging av barn og foreldre	11
3.2.1 Plan for omsorgen	11
3.2.2 Oppfølging av barn og foreldre.....	12
3.3 Opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse.....	14
3.4 Norsk samværspraksis.....	15
3.4.1 Hovedregelen om rett til samvær og adgangen til å avskjære samvær	15
3.4.2 Fastsettelse av samværsrettens omfang.....	16
3.5 Oppsummering	19
4 Retten til familieliv som skranke for barneverntiltak	22
4.1 Innledning.....	22
4.2 Retten til familieliv etter EMK artikkel 8	22
4.3 Nærmere om forholdsmessighetsvurderingen etter EMK artikkel 8 nr. 2	24
4.3.1 Hensynet til barnets beste i EMDs praksis.....	24
4.3.2 Gjenforeningsmålsettingen.....	25
4.3.3 I hvilke situasjoner kan gjenforeningsmålsettingen forlates?	28
4.3.4 Oppsummering av forholdsmessighetsvurderingen	29
4.4 Manglende ivaretagelse av gjenforeningsmålsettingen i norske saker for EMD.....	30

4.4.1	Strand Lobben og andre mot Norge	30
4.4.2	K.O. og V.M. mot Norge	31
4.4.3	M.L. mot Norge.....	31
4.5	Høyesteretts syn på forholdet mellom norsk rett og EMK artikkel 8	33
4.5.1	HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S.....	33
4.5.2	HR-2021-474-A, HR-2021-475-A og HR-2021-476-A.....	34
5	Er det behov for lovendringer for å etterkomme Norges folkerettslige forpliktelser?	
	36	
5.1	Innledning.....	36
5.2	Balanserte avveininger	36
5.3	Periodisk revurdering	38
5.4	Konklusjon	39
	Kilderegister	42

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Siden Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) ble opprettet i 1959 har domstolen avsagt 57 dommer mot Norge, hvor det i 38 av sakene er konstatert brudd på menneskerettighetene.¹ I europeisk sammenheng er dette forholdsvis lave tall, noe som gir indikasjoner på at Norge er et foregangsland for menneskerettigheter. Likevel er tallene oppsiktsvekkende høye for norsk barnevern. I perioden 2015 til 2020 har EMD tatt til behandling 39 norske barnevernssaker.² Hittil er ti dommer avsagt, hvor åtte har endt med domfellelse, mens staten er frifunnet i to saker.³ Felles for disse sakene er at de omhandler retten til familieliv etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 8.⁴

Selv om de norske barnevernssakene som har blitt behandlet i EMD er ulike, har de likevel noen fellestrekk. En gjentakende utfordring ligger i ivaretagelse av den såkalte gjenforeningsmålsettingen – en målsetting som går ut på at barnet skal gjenforenes med sine biologiske foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse. Etter EMDs praksis er det derfor et tydelig utgangspunkt at omsorgsovertakelser normalt skal være midlertidige tiltak, og det påligger derfor nasjonale myndigheter en plikt til å legge til rette for familiegjenforening så raskt som mulig.⁵

Et viktig virkemiddel for å nå denne målsettingen er samværsomfanget som blir tilkjent mellom barnet og de biologiske foreldrene mens barnet er plassert i fosterhjem. For å realisere gjenforeningsmålsettingen må samværet fastsettes slik at båndene mellom barnet og de biologiske foreldrene styrkes og videreutvikles.⁶ EMD har i flere av sakene mot Norge rettet sterk kritikk mot norsk samværspraksis, og har ved flere anledninger bemerket at staten «(...) implicitly gave up reunification as the ultimate goal at a very early stage (...)».⁷ I 2020 ble omlag to prosent av barna under barnevernets omsorg i Norge tilbakeført til sine biologiske foreldre.⁸

¹Fra EMDs database HUDOC, «Violations by Article & by State» (lest 25.05.21).

² Prop. 133 L (2020-2021) Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven, s. 15.

³ Frikjennelser: *M.L. v. Norge* [J] 2017, no. 43701/14 og *Mohamed Hasan v. Norge* [J] 2018, no. 27496/15. Domfellelser: *Jansen v. Norge* [J] 2018, no. 2822/16, *Strand Lobben og ande v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, *A.S. v. Norge* [J] 2019, no. 60371/15, *Abdi Ibrahim v. Norge* [J] 2019, no. 15379/16, *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, *Hernehult v. Norge* [J] 2020, no. 14652/16, *Pedersen og andre v. Norge* [J] 2020, no. 39710/15 og *M.L. v. Norge* [J] 2020, no. 64639/16.

⁴ Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.

⁵ Se bl.a. *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 205.

⁶ Rt. 1998 s. 787 på side 792.

⁷ Se bl.a. *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, avsnitt 68.

⁸ Syed Ali Shahbaz Akhtar, «Uskikket», Nrk, 24. april 2021, <https://www.nrk.no/rogaland/xl/uskikket-1.15355825>, (sist lest 3. juni 2021), med videre henvisning til tall fra Bufdir.

Norge ratifiserte EMK i 1952, og den er senere inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven.⁹ Dette innebærer at staten har påtatt seg en plikt til å etablere menneskerettsvernet nasjonalt, og til å påse at landets borgere ikke utsettes for krenkelser av konvensjonens bestemmelser. De mange domfellelsene mot Norge i EMD på barnevernsfeltet viser at Norge ikke har imøtegått denne forpliktelsen tilstrekkelig.

Det er på bakgrunn av dette bred enighet om at det er behov for endringer for å etterkomme Norges folkerettslige forpliktelser. Det synes imidlertid ikke å være konsensus om hvordan endringene bør skje. Høyesterett har i storkammer konkludert med at det er behov for enkelte justeringer i praksis, men at ingen bestemmelser i dagens barnevernlov strider mot EMK, og at «[M]ålet om gjenforening følger uttrykkelig av barnevernloven (...)».¹⁰ Formålet med denne oppgaven er å undersøke om gjenforeningsmålsettingen har tydelig nok forankring i dagens barnevernlov.

1.2 Metode

Avhandlingen er hovedsakelig basert på en rettsdogmatisk metode, hvor siktemålet er å klarlegge hva som er gjeldende rett. Kapittel 5 vil ha innslag av en rettspolitisk metode for å besvare spørsmålet om det er behov for lovendringer.

Barnevernloven av 1992 er den sentrale lovteksten i avhandlingen.¹¹ Relevante bestemmelser i barnevernloven vil bli analysert og drøftet for å fastslå lovgivers intensjon, og hvorvidt den legislative begrunnelsen bak reglene støtter opp under gjenforeningsmålsettingen. Forarbeider og rettspraksis utgjør sentrale rettskilder ved tolkningen av lovens bestemmelser. For å besvare oppgavens problemstilling vil det være nødvendig å undersøke både eldre og nyere rettspraksis fra norske domstoler for å avklare hvordan rettsanvendere har praktisert, og dermed forstått lovens bestemmelser.

Fremstillingen vil hovedsakelig ta utgangspunkt i rettspraksis fra Høyesterett, men inneholder også i kapittel 3 empiriske analyser av fylkesnemndspraksis. Selv om rettskildeverdien av fylkesnemndspraksis er liten, er det likevel flere grunner som legitimerer å inkludere dette materiale i avhandlingen. Fylkesnemnda er første instans for vedtak om omsorgsovertakelse og samværsfastsettelse, og det er derfor interessant å kartlegge hvordan landets fylkesnemnder begrunner samværsomfanget. Dernest kommer at det tradisjonelt sett tidligere har vært relativt få saker om overprøving av samværsrestriksjoner som har sluppet inn til behandling i lagmannsrettene og Høyesterett. Dette innebærer at tingretten ofte er siste instans før sakene behandles i EMD. En gjennomgang av fylkesnemndspraksis kan derfor bidra til å gi et bredere perspektiv av hvordan barnevernloven har vært praktisert i Norge.

Videre har menneskerettighetene en viktig plass i fremstillingen. Etter menneskerettsloven § 2 gjelder EMK og FNs barnekonvensjon som norsk lov, og går ved motstrid foran annen norsk

⁹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

¹⁰ HR-2020-662-S avsnitt 56, HR-2020-661-S avsnitt 112 og 124.

¹¹ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (bvl.).

lovgivning, jf. § 3. Barnekomiteens generelle uttalelser er ikke formelt bindende for konvensjonsstatene, men de tillegges likevel betydelig vekt som rettskilder.¹²

Etter EMK art. 46 er statene forpliktet til å innrette seg etter EMDs endelige dom i saker de selv er part i. EMDs dommer mot Norge er derfor relevante rettskilder.¹³ Domstolen har de siste årene avsagt en rekke dommer mot Norge på barnevernsfeltet, og det vil derfor gå utenfor avhandlingens ramme å behandle samtlige avgjørelser. Strand Lobben og andre mot Norge, K.O. og V.M. mot Norge og M.L. mot Norge drøftes derfor mer i dybden da disse er særlig interessante for å belyse oppgavens problemstilling. Strand Lobben og andre mot Norge ble i 2019 avsagt av EMD i storkammer, og er av den grunn av særlig interesse. Imidlertid var resultatet sprikende, og flertallet delte seg i to fraksjoner med ulik begrunnelse. Det er derfor nødvendig å se dommen i lys av etterfølgende avgjørelser, særlig K.O. og V.M. mot Norge og M.L. mot Norge, for å fastslå hvilke føringer EMD legger for norsk barnevernspraksis. Andre avgjørelser mot Norge vil behandles noe mer sporadisk gjennom fremstillingen.

EMD-avgjørelser mot andre stater er ikke bindende for Norge, men er likevel retningsgivende for hvordan EMD tolker konvensjonen. Et bredt spekter av avgjørelser mot flere stater gir derfor en bedre forståelse for EMDs tolkning av gjenforeningsmålsettingen, og vil av den grunn være gjenstand for drøftelse i avhandlingen.

1.3 Avgrensninger

Kritikken fra EMD retter seg hovedsakelig ikke mot selve omsorgsovertakelsen.¹⁴ Det er som regel heller ikke dette spørsmålet som bringes opp for EMD til prøving i de norske barnevernssakene.¹⁵ EMDs kritikk mot Norge retter seg imidlertid mot prosessen i etterkant av en omsorgsovertakelse, hvor myndighetene plikter å arbeide aktivt for en gjenforening av barnet og de biologiske foreldrene. Av hensyn til oppgavens omfang og problemstillingen for øvrig, avgrenses det derfor mot nærmere redegjørelse for reglene om omsorgsovertakelse i barnevernloven § 4-12.

1.4 Fremstillingen videre

I kapittel 2 gis en redegjørelse for de rettslige grunnprinsippene i barnevernsretten. Disse er ofte svært vanskelig å forene, og medfører at rettsanvendere står overfor vanskelige

¹² Skoghøy (2016), s. 7.

¹³ Ot.prp. nr. 3 (1998-1999) Om lov om stryking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, s. 69.

¹⁴ Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), «*Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernsfeltet*», 21.12.2020, s. 2.

¹⁵ *Hernehult v. Norge* [J] 2020, no. 14652/16 gjaldt imidlertid en omsorgsovertakelse. Omsorgsovertakelsen var også gjenstand for prøving i *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, men Norge ble frifunnet for brudd på EMK artikkel 8 hva gjaldt selve omsorgsovertakelsen. Se også NIM (2020), s. 2.

avveininger på barnevernsfeltet. Det er derfor en forutsetning for den videre fremstillingen å ha kjennskap til disse prinsippene.

I kapittel 3 gis en analyse av den norske barnevernloven. Formålet med kapitlet er å klarlegge hvor tydelig gjenforeningsmålsettingen kommer til uttrykk i dagens barnevernlov. Loven inneholder ingen bestemmelse som uttrykkelig slår fast at omsorgsovertakelser som utgangspunkt skal være midlertidige tiltak. Hensikten er derfor å kartlegge om en slik presumsjon kan utledes av det samlede regelverket, og å fastslå hvilke hensyn som ligger til grunn for lovens bestemmelser. Fylkesnemnds- og domstolspraksis vil bli trukket frem for å avklare hvordan rettsanvendere har praktisert og forstått lovens bestemmelser.

I kapittel 4 gis en nærmere redegjørelse for retten til familieliv etter EMK artikkel 8, og EMDs praksis i tilknytning til denne bestemmelsen. Formålet er å undersøke hvilke krav EMD stiller til medlemsstatene, for å kunne ta stilling til om den norske barnevernloven i tilstrekkelig grad imøtegår disse kravene. I tillegg vil nyere rettspraksis fra Høyesterett bli behandlet med formål om å klarlegge hvilken kurs Høyesterett setter for norsk barnevernspraksis.

I kapittel 5 gis en sammenfatning av rettstilstanden hvor den norske barnevernloven holdes opp mot de krav EMD stiller til ivaretagelse av gjenforeningsmålsettingen. Formålet er å avklare om barnevernloven, basert på de forutgående drøftelsene, i tilstrekkelig grad ivaretar EMDs krav. Det vil på bakgrunn av dette bli drøftet hvorvidt det er behov for lovendringer for å etterkomme Norges folkerettslige forpliktelser etter EMK artikkel 8. Det vil også bli knyttet enkelte bemerkninger til departementets lovforslag som ble fremlagt for Stortinget i april 2021.

2 Sentrale prinsipper i barnevernsretten og deres betydning for gjenforeningsmålsettingen

2.1 Barnets beste

Hensynet til barnets beste har bred forankring, både nasjonalt og internasjonalt. I barnevernloven kommer prinsippet til uttrykk i § 4-1 som angir at hensynet til barnets beste skal tillegges «avgjørende vekt». Ordlyden gir isolert sett anvisning på at hensynet til barnets beste er utslagsgivende.

Ved grunnlovsrevisjonen i 2014 fikk hensynet til barnets beste konstitusjonell forankring og ble nedfelt i Grunnloven § 104 annet ledd. Etter bestemmelsen skal barnets beste være et «grunnleggende hensyn» ved «handlinger og avgjørelser som berører barn». Ordlyden tydeliggjør at bestemmelsen har et vidt anvendelsesområde og fremhever det særlige vernet barn har i norsk rett, hvilket også ble fremhevet som hensikten bak vedtakelsen.¹⁶

Vektleggingen av hensynet skal variere etter hvor sterkt berørt barnet er av den aktuelle avgjørelsen.¹⁷ Bestemmelsen er en parallell til FNs Barnekonvensjon artikkel 3 nr. 1 som angir at barnets beste skal være «a primary consideration» i alle avgjørelser som berører barn.¹⁸

Hensynet til barnets beste tillegges således gjennomgående stor vekt. Ordlyden «avgjørende vekt» i bvl. § 4-1 skiller seg imidlertid fra de øvrige formuleringene i henholdsvis Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 nr. 1, som begge benytter «grunnleggende hensyn» om den vekt barnets beste skal tillegges. Isolert sett kan dette tyde på at barnevernloven gir barnet et sterkere vern. Imidlertid følger det av ordlyden «vekt» i bvl. § 4-1 at det må foretas en avveining mot andre hensyn. Likevel er «avgjørende» et sterkt ord, og det kan stilles spørsmål ved om ordlyden i § 4-1 står i et spenningsforhold til EMDs krav om «a fair balance» mellom de respektive interesser.¹⁹

¹⁶ Innst.186 S (2013-2014) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag, s. 29.

¹⁷ Dok.nr.16 (2011-2012), s.192.

¹⁸ FNs internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter.

¹⁹ Se bl.a. *Strand Lobben og andre v. Norge*, avsnitt 206.

2.2 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp står sentralt ved alle avgjørelser etter barnevernloven. I forarbeidene omtales det som et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldre selv skal oppdra og ha omsorgen for sine egne barn.²⁰ At barn fortrinnsvis skal vokse opp i egen familie er også kommet til uttrykk i Grunnloven § 104 tredje ledd siste punktum. Der tilbakeføring etter en omsorgsovertakelse ikke er aktuelt, kan det biologiske prinsipp i stedet ivaretas gjennom kontakt mellom barn og foreldre.²¹

Det biologiske prinsipp er ikke lovfestet, men ligger til grunn for lovens bestemmelser. Dette viser seg ved at barnevernet først skal benytte hjelpetiltak før barnet eventuelt skilles fra foreldrene, ved at det oppstilles strenge vilkår både ved omsorgsovertakelse og adopsjon, at loven hjemler en rett til samvær og at § 4-21 tar utgangspunkt i tilbakeføring når foreldrene igjen kan gi barnet forsvarlig omsorg. Samlet viser disse reglene at lovens system er at foreldrene har det primære ansvaret, mens det offentlige er gitt et subsidiært ansvar for barns omsorg.²²

Imidlertid er ikke det biologiske prinsippet absolutt. Dette viser seg ved at barnevernloven hjemler tiltak hvor barnet og foreldrene kan skilles fra hverandre, som for eksempel ved omsorgsovertakelse og adopsjon. Sett opp mot gjenforeningsmålsettingen, taler det biologiske prinsipp for at barnet tilbakeføres til sine biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse.

2.3 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp går ut på at «det ikke skal anvendes mer inngripende tiltak enn nødvendig for å oppnå målet».²³ Prinsippet kan ses som et forholdsmessighetsprinsipp tilpasset barnevernssaker og har nær sammenheng med nødvendighetskravet som oppstilles i EMK art. 8 nr. 2.²⁴ Bestemmelsen angir at et offentlig inngrep i familielivet må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» for at det skal kunne aksepteres. En omsorgsovertakelse vil ikke være «nødvendig» dersom hjelpetiltak i hjemmet kan avhjelpe situasjonen tilstrekkelig effektivt.

Prinsippet er ikke spesifikt lovfestet, men ligger til grunn for barnevernlovens system og kommer til uttrykk i flere av lovens bestemmelser.²⁵ Prinsippet har tydeligst forankring i § 4-12 annet ledd som angir at et vedtak om omsorgsovertakelse bare kan treffes dersom det er «nødvendig» ut ifra barnets situasjon.

²⁰ NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv., s. 157.

²¹ Kirsten Sandberg, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, 1. utgave, Gyldendal forlag 2003, s. 77.

²² NOU 2012: 5, s. 41.

²³ NOU 2012: 5, s. 41.

²⁴ Sandberg (2003), s. 41.

²⁵ Lena Bendiksen og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2020, s. 189.

Barnevernloven er bygd på et biologisk utgangspunkt, som innebærer at barn bør vokse opp hos sine biologiske foreldre.²⁶ Sett opp mot gjenforeningsformålet, taler således det mildeste inngreps prinsipp for at barnet etter en omsorgsovertakelse tilbakeføres til biologiske foreldre. Fra barnets perspektiv kan imidlertid en ny flytteprosess oppleves som et betydelig inngrep etter en langvarig fosterhjemsplassing.²⁷ Det kan derfor tenkes at det ut ifra barnets perspektiv er det «mildeste inngrepet» å bli boende der det er.²⁸

²⁶ NOU 1985: 18 s. 171, Sandberg (2003) s. 43-44.

²⁷ Sandberg (2003), s. 49.

²⁸ Sandberg (2003), s. 49.

3 Praksis etter barnevernloven – gjenforeningsmålsettingens avtrykk i norsk rett i et historisk perspektiv

3.1 Innledning

Tall fra statistisk sentralbyrå viste at det i 2019 var 54 592 barn som mottok tiltak fra barnevernet. Av disse var 9 771 omsorgstiltak, mens 44 821 var hjelpetiltak.²⁹ Statistikken gjenspeiler de strenge vilkårene for omsorgsovertakelse, og illustrerer at det primært er hjelpetiltak som barneverntjenesten bistår med i tråd med det biologiske prinsippet og det mildeste inngreps prinsipp. Når en omsorgsovertakelse likevel besluttes av fylkesnemnda er det som regel fordi foreldrene på beslutningstidspunktet ikke er i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. I slike tilfeller trer det offentliges subsidiære ansvar inn for å sikre barnets rett til liv, utvikling og omsorg.³⁰

I de tilfellene hvor barnet blir plassert under offentlig omsorg, aktualiseres gjenforeningsmålsettingen. Gjenforeningsmålsettingen har tydelige avtrykk i EMDs praksis, og det hevdes også i juridisk litteratur at utgangspunktet etter norsk rett er at omsorgsovertakelser skal være midlertidige tiltak.³¹ Videre har Høyesterett nylig i storkammer slått fast at «[M]ålet om gjenforening følger uttrykkelig av barnevernloven og Høyesteretts praksis».³² Denne delen av avhandlingen vil derfor forsøke å klarlegge om norsk lovverk og praksis er i samsvar med denne oppfatningen ved å analysere norsk samværpraksis, oppfølgingen i etterkant av en omsorgsovertakelse og tilbakeføring etter bvl. § 4-21. Perspektivet er først og fremst slik gjeldende rett har vært forut for domfellelsene i Strasbourg, som en ramme for den videre fremstillingen som vil ta for seg hvilke krav EMK-retten stiller til norsk rett.

3.2 Plan for omsorgen og oppfølging av barn og foreldre

3.2.1 Plan for omsorgen

Barnevernloven § 4-15 tredje ledd pålegger barneverntjenesten å vedta to ulike planer. Etter bestemmelsens første punktum skal det allerede ved omsorgsovertakelsen vedtas en plan for barnets omsorgssituasjon. Hovedinnholdet i planen vil være plasseringssted, lengden av

²⁹Statistisk sentralbyrå, «Barnevern», 2. juli 2020, <https://www.ssb.no/barneverng> (sist lest 25.05.2021).

³⁰ Bendiksen og Haugli (2020), s. 187.

³¹ Se bl.a. Bendiksen og Haugli (2020) s. 214 og Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 6. utg. Oslo 2012, s. 83.

³² HR-2020-661-S avsnitt 124.

plasseringen og hvilken kontakt foreldrene skal ha med barnet.³³ På bakgrunn av familiens situasjon må barneverntjenesten følgelig ta stilling til hvordan barnets fremtidige situasjon vil se ut, og dermed ta stilling til om plasseringen antas å bli kortvarig eller langvarig.

Barnevernloven § 4-15 tredje ledd annet punktum pålegger barneverntjenesten «senest to år etter fylkesnemndas vedtak» å vedta en plan for barnets fremtidige omsorgssituasjon «som ikke skal endres uten at forutsetningene for den er falt bort». Denne planen er ment å avløse den foreløpige planen som vedtas på tidspunktet for omsorgsovertakelsen.³⁴ Årsaken til at bestemmelsen oppstiller en frist på to år er begrunnet i behovet for å se situasjonen an og følge barnets og familiens utvikling før det legges en samlet plan for barnets fremtid.³⁵

I de opprinnelige forarbeidene til barnevernloven pekte departementet på at en slik plan ville «fjerne noe av den usikkerhet som preger enkelte fosterhjemforhold i dag, og som fører til at noen barn ikke tør knytte nær kontakt til sine fosterforeldre i frykt for at de igjen skal ‘miste’ nære omsorgspersoner».³⁶ Bestemmelsen er følgelig begrunnet i behovet for forutsigbarhet og stabilitet, og er ment å skape en felles forståelse for plasseringens antatte varighet.

Det er imidlertid i juridisk litteratur blitt pekt på at denne to års fristen kan stå i et spenningsforhold til kritikken fra EMD om at myndighetene konkluderer saken og dermed implisitt gir opp gjenforeningsmålet for tidlig.³⁷

3.2.2 Oppfølging av barn og foreldre

Barneverntjenestens oppfølgingsansvar etter en omsorgsovertakelse kommer til uttrykk i bvl. § 4-16. Etter bestemmelsen har barneverntjenesten et «løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av barnet, herunder et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene». Denne formuleringen kom inn i loven i 2013.³⁸ Bakgrunnen for lovendringen var at Riksrevisjonen i sin undersøkelse av det kommunale barnevernet avdekte at oppfølgingen av barn i fosterhjem ikke var god nok. Departementet la derfor til grunn at en presisering av at det dreier seg om et «løpende og helhetlig ansvar» ville bidra til å sikre at barn får den nødvendige oppfølgingen.³⁹ Den tidligere formuleringen i loven var at barneverntjenesten «skal nøye følge utviklingen til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for». Dagens formulering bidrar derfor til å tydeliggjøre at oppfølgingsansvaret gjelder så lenge vedtaket består, men innebærer ingen realitetsendring.

Oppfølgingsansvaret overfor barnet er i loven nærmere presisert til at barneverntjenesten skal «vurdere om det er nødvendig med endringer eller ytterligere tiltak for barnet». Ansvar

³³ Lindboe (2012), s. 103.

³⁴ Kari Ofstad og Randi Skar, *Barnevernloven (lov av 1992) med kommentarer*, 6. utgave, Gyldendal Norsk Forlag 2015, s. 164.

³⁵ Ofstad og Skar (2015), s. 164.

³⁶ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), s. 47.

³⁷ Bendiksen og Haugli (2020), s. 275.

³⁸ Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven.

³⁹ Prop.106 L (2012-2013), s. 175.

innebærer således en vurdering av om omsorgsovertakelsen fungerer etter sitt formål, og om barnet får den oppfølgingen som er forutsatt i vedtaket.⁴⁰

Ved lovendring i 2005 ble bestemmelsen endret slik at barneverntjenesten ble pålagt å kontakte foreldrene kort tid etter omsorgsovertakelsen med tilbud om veiledning og oppfølging.⁴¹ I forarbeidene er det forutsatt at barneverntjenestens oppfølgingsansvar overfor foreldrene vil variere fra sak til sak, og er avhengig av innholdet i fylkesnemndas vedtak: «I noen saker vil utgangspunktet for hjelpen være å gi foreldrene en reell mulighet til å komme i en slik posisjon at de igjen kan ha omsorgen for barnet. I andre saker er en tilbakeføring til foreldrene ikke realistisk».⁴²

Den foreløpig siste endringen i bestemmelsen kom i 2018, og pålegger barneverntjenesten å «legge til rette for at foreldrene kan få tilbake omsorgen for barnet, jf. § 4-21», der hensynet til barnet ikke taler mot det.⁴³ I forarbeidene er tilføyselsen begrunnet med at «adekvat og tett oppfølging av barn og foreldre etter omsorgsovertakelse er nødvendig for å oppfylle statens menneskerettslige forpliktelser».⁴⁴

Som fremstillingen viser har barnevernloven § 4-16 vært gjenstand for en rekke endringer og tilføyelser siden vedtakelsen av bestemmelsen i 1992. Endringene har tydeliggjort barneverntjenestens oppfølgingsansvar og tatt sikte på å bringe norsk rett i samsvar med forpliktelsene etter EMK. Likevel kan endringene neppe sies å innebære store realitetsendringer, og bvl. § 4-16 siste setning om plikten til å legge til rette for en tilbakeføring av barnet, kodifiserer bare den oppfølgingsplikten som barneverntjenesten alltid har hatt.⁴⁵

Selv om bvl. § 4-16 tydeliggjør at barneverntjenesten har et løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av foreldre og barn, inneholder ikke loven noen bestemmelse som pålegger myndighetene en periodisk revurdering av omsorgsovertakelsen eller samværsrestriksjonene. Dette tok sosiallovutvalget uttrykkelig avstand fra i den offentlige utredningen som foranlediget barnevernloven, under henvisning til at det «kunne binde ressursene til et tiltak som generelt har små forutsetninger for å føre til endringer», og at foreldrene kunne få «uriktige forestillinger om sine muligheter».⁴⁶ Endringene i senere år viser likevel at barnevernloven har fått et økt gjenforeningsfokus med årene.

⁴⁰ Ofstad og Skar (2015), s. 167.

⁴¹ Lov 17. juni 2005 nr. 65 om endringer i barnevernloven.

⁴² Ot.prp. nr. 64 (2004-2005), s. 30.

⁴³ Lov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv.

⁴⁴ NOU 2016: 16, s. 196.

⁴⁵ Christian Sørensen, «Langvarige fosterhjems plasseringer og forholdsmessighetskravet i EMK art. 8», *Lov og rett* 2020, s. 103-122, s. 110.

⁴⁶ NOU 1985: 18, s. 162-163.

3.3 Opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse

Barnevernloven åpner ikke for at det kan treffes bindende vedtak om varige omsorgsovertakelser.⁴⁷ Dersom det viser seg at vilkårene for omsorgsovertakelse ikke lenger er til stede, skal barnet som hovedregel tilbakeføres til sine biologiske foreldre. De nærmere vilkårene for å oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse følger av barnevernloven § 4-21.

Grunnvilkåret for å oppheve vedtaket er at foreldrene kan gi barnet «forsvarlig omsorg», jf. bvl. § 4-21 første ledd første punktum. Ordlyden gir anvisning på at barnets omsorgssituasjon må være betryggende. For å avgjøre om de biologiske foreldrene er i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg må foreldrenes livssituasjon sammenholdes med barnets aktuelle situasjon og behov, og det må foretas både en nåtids- og fremtidsvurdering.⁴⁸ Dette innebærer at det må ha skjedd en endring av de forhold som i sin tid nødvendiggjorde omsorgsovertakelsen.⁴⁹ Dersom foreldrenes mangler ved omsorgsevnen kan avhjelpes ved hjelpetiltak etter § 4-4, skal det ikke hindre en tilbakeføring av barnet.⁵⁰

Bestemmelsen opererer med et strengt beviskrav for at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, jf. «overveiende sannsynlig». Det kreves således mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt. Beviskravet ble skjerpet i 2009 under henvisning til at barn som er under offentlig omsorg har et særlig behov for stabilitet, og man ønsket å unngå situasjoner der barn kort tid etter tilbakeføringen igjen måtte flytte til et nytt hjem.⁵¹ Det skjerpede beviskravet medfører at loven oppstiller en høy terskel for tilbakeføring til de biologiske foreldrene. Høyesterett konkluderte imidlertid i HR-2020-1788-A med at beviskravet ikke strider mot gjenforeningsmålet og Norges folkerettslige forpliktelser etter EMK.⁵²

Selv om det anses «overveiende sannsynlig» at foreldrene kan gi barnet «forsvarlig omsorg», oppstiller bvl. § 4-21 første ledd annet punktum ytterligere et vilkår for tilbakeføring. Vedtaket skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik «tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet". Ordlyden «alvorlige problemer» viser at problemene må være av en viss styrke for at tilbakeføring skal kunne nektes. Det ble i forarbeidene lagt til grunn at «enhver flytting vil kunne medføre problemer for et barn», og at man derfor må akseptere en risiko for problemer i en overgangsfase.⁵³ Høyesterett tolker uttrykket slik at det må foreligge en «reell fare for skadevirkninger av betydning på lengre sikt».⁵⁴

Vilkåret om alvorlige problemer viser den forhåndsavveining av hensyn som lovgiver har foretatt.⁵⁵ Det oppstilles en høy terskel for å kunne tilbakeføre barnet i utgangspunktet, jf.

⁴⁷ Ofstad og Skar (2015), s. 217.

⁴⁸ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009), s. 18-19.

⁴⁹ Lindboe (2012), s. 121.

⁵⁰ Rt. 1996 s. 1203 på s. 1214.

⁵¹ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009), s. 20.

⁵² HR-2020-1788-A, avsnitt 42-49.

⁵³ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992), s. 55.

⁵⁴ Se bl.a. Rt. 2004 s. 1683, avsnitt 32 med videre henvisninger.

⁵⁵ Sandberg (2003), s. 74.

«overveiende sannsynlig». Dette er begrunnet i hensynet til stabilitet og ro for barnet, mens det biologiske prinsipp har fått større gjennomslag i annet punktum ved at barnet må tåle visse problemer før tilbakeføring kan nektes.

Barnets behov for ro og stabilitet har igjen fått gjennomslag i bestemmelsens annet ledd. Bestemmelsen setter grenser for hvor hyppig saker om tilbakeføring av omsorgen kan reises ved å oppstille et krav om at ny sak ikke kan reises før det har gått tolv måneder siden saken sist var behandlet av fylkesnemnda eller domstolene. Denne begrensningen gjelder imidlertid bare for de private parter. Barneverntjenesten plikter likevel å reise sak om tilbakeføring dersom vilkårene for å opprettholde omsorgsovertakelsen ikke lenger er til stede.⁵⁶

3.4 Norsk samværspraksis

3.4.1 Hovedregelen om rett til samvær og adgangen til å avskjære samvær

Barnevernloven av 1953 hadde ikke en egen bestemmelse som lovfestet retten til samvær mellom barn og foreldre.⁵⁷ En lovfestet rett til samvær kom først inn i lovverket ved barnevernloven av 1992, hvor bvl. § 4-19 første ledd slår fast at «barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre».

I de opprinnelige forarbeidene til barnevernloven av 1992 ble det uttrykt tvil om hvorvidt en rett til samvær skulle lovfestes. Sosiallovutvalget fant det likevel riktig å lovfeste retten til samvær under henvisning til at kontakt med de biologiske foreldrene generelt er et gode for barnet.⁵⁸ Utvalget viste imidlertid tilbakeholdenhet til å gjøre det til en «generell regel at sosialtjenesten skal arbeide for (...) opprettholdelse av kontakten mellom foreldre og barn», under henvisning til at dette kunne komme på «kollisjonskurs med andre hensyn».⁵⁹ Som slike «andre hensyn» blir barnets behov for ro og stabilitet i sitt nye fosterhjem trukket frem. Lovens opprinnelige forarbeider viser at hensynet til ro og stabilitet for barnet spilte en mer fremtredende rolle enn gjenforeningsmålsettingen da loven ble vedtatt.

Ordlyden i bvl. § 4-19 gir uttrykk for at retten til samvær gjelder både for barnet og foreldrene. Samværsretten bygger videre på en presumsjon om at samvær som utgangspunkt er til barnets beste, og ivaretagelse av det biologiske prinsipp ved at forholdet mellom barn og foreldre ikke bør opphøre selv om man ikke bor sammen.⁶⁰ Forarbeidene uttrykker at det har en «egenverdi for barn å ha kontakt med sine foreldre».⁶¹

⁵⁶ Bendiksen og Haugli (2020), s. 325.

⁵⁷ Haugli (2000), s. 82.

⁵⁸ NOU 1985: 18, s. 167-168.

⁵⁹ NOU 1985: 18, s. 162.

⁶⁰ Bendiksen og Haugli (2020), s. 266.

⁶¹ NOU 2016: 16, s. 179.

Ved siden av den egenverdi en rett til samvær innebærer, er samvær og kontakt under en omsorgsovertakelse også en viktig forutsetning for det overordnede gjenforeningsmålet.⁶² Samværet skal således sikre at barn og foreldre opprettholder kontakten og relasjonen, slik at en tilbakeføring på et senere tidspunkt muliggjøres. Sammenlignet med lovens opprinnelige forarbeider, har denne målsettingen kommet tydeligere til uttrykk i etterarbeidene i forbindelse med arbeidet med ny barnevernlov.⁶³

Retten til samvær gjelder imidlertid ikke ubegrenset. Etter bvl. § 4-19 annet ledd første punktum er fylkesnemnda derfor gitt myndighet til å «bestemme at det av hensyn til barnet ikke skal være samvær». Det må foretas en bred skjønnsmessig vurdering av flere interesser.⁶⁴ Ordlyden gir anvisning på at det er hensynet til barnet som er styrende for hvorvidt samværet skal begrenses sterkt eller nektes. Imidlertid er samværsrett ikke bare en rett for barnet, men også for foreldrene. Foreldrenes rett til samvær med barnet innebærer at det vil kunne fastsettes samvær også i tilfeller hvor samvær ikke regnes som et gode for barnet, men hvor det heller ikke vurderes som uheldig eller skadelig.⁶⁵

Skjønnnet må videre utøves under hensyn til EMK artikkel 8 og EMDs praksis i tilknytning til denne bestemmelsen.⁶⁶ Adele Johansen-saken fra 1996 var den første domfellelsen mot Norge i EMD på barnevernsfeltet. Allerede i denne saken la EMD tydelige føringer for norsk samværspraksis ved å understreke verdien av samvær, særlig med sikte på gjenforening. Domstolen uttalte at et så vidtrekkende tiltak som å nekte samvær bare bør anvendes i «exceptional circumstances».⁶⁷ Norske domstoler har videreutviklet dette til et krav om spesielle og sterke grunner dersom samværsretten skal kunne begrenses sterkt.⁶⁸

3.4.2 Fastsettelse av samværsrettens omfang

I forbindelse med at fylkesnemnda fatter vedtak om omsorgsovertakelse, skal nemnda også «ta stilling til omfanget av samværsretten», jf. bvl. § 4-19 annet ledd første punktum. Bestemmelsen gir ikke nærmere anvisning på hvordan fylkesnemnda skal gå frem for å fastsette samværet, eller hvilke hensyn som bør være styrende i vurderingen.

Barnevernloven § 4-1 gir imidlertid rettslige føringer for skjønnsutøvelsen. Bestemmelsen fremhever at det skal legges vekt på å gi barnet «stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen». Utover de føringer dette gir, må det foretas en bred skjønnsmessig helhetsvurdering hvor flere momenter er utviklet i rettspraksis og juridisk litteratur.

Ett av momentene i helhetsvurderingen er formålet med og varigheten av plasseringen. Lovens opprinnelige forarbeider gir anvisning på at momentet er av stor betydning: «I praksis

⁶² Lindboe (2012), s. 109.

⁶³ NOU 2016: 16, s. 188-189.

⁶⁴ Rt. 2002 s. 908 på side 912.

⁶⁵ Ofstad og Skar (2015), s. 180.

⁶⁶ Rt. 2002 s. 908 på side 912.

⁶⁷ *Johansen v. Norge* [J] 1996, no. 17383/90, avsnitt 78.

⁶⁸ Rt. 2001 s. 14 på side 24.

vil det være disse forholdene som bestemmer samværsrettens omfang». ⁶⁹ Fylkesnemnda fastsetter samværets omfang ut ifra den plan som barneverntjenesten har lagt for barnets omsorgssituasjon etter § 4-15 tredje ledd første punktum. ⁷⁰ Samværet må ikke være av en slik art og omfang at det undergraver formålet med omsorgsovertakelsen, men bør snarere fastsettes slik at samværet støtter opp under den angitte målsettingen. ⁷¹ Den tiltenkte varigheten av plasseringen utenfor hjemmet kan strekke seg over et vidt spekter. Det er vanlig å skille mellom kortvarige og langvarige plasseringer.

Ved kortvarige plasseringer er det et klart formål at barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre. De vanskelighetene som er bakgrunnen for omsorgsovertakelsen anses i slike tilfeller å være av forbigående art. Dette kan eksempelvis være ekteskapsproblemer, skade eller sykdom hos en av foreldrene. I slike tilfeller understreker forarbeidene at sosialtjenesten har et ansvar for å tilrettelegge for tilbakeføringen ved å sørge for at kontakten mellom foreldre og barn vedlikeholdes på best mulig måte. ⁷² Tilsvarende synspunkter er kommet til uttrykk i Rt. 1998 s. 787:

«I de tilfelle omsorgsovertakelse antas å være midlertidig og tilbakeføring ventes å finne sted innen rimelig tid, bør det sørges for at kontakten mellom de biologiske foreldre og barnet holdes best mulig vedlike (...). Dette tilsier etter hvert hyppige samvær av noe lengre varighet». ⁷³

Dersom det derimot legges til grunn at plasseringen utenfor hjemmet vil bli langvarig, har det i norsk rett utviklet seg et annet syn på omfanget av det samvær som bør fastsettes:

«Hvis tilbakeføring ikke kan påregnes eller en tilbakeføring ligger langt fram i tid, tar samvær sikte på at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav med henblikk på en eventuell senere tilknytning når barnet vokser til». ⁷⁴

Høyesteretts uttalelse i Rt. 1998 s. 787 illustrerer altså at samværet har ulike formål ved kortvarige og langvarige plasseringer. Ved kortvarige plasseringer bør det tilkjennes hyppige samvær slik at relasjonen mellom foreldre og barn opprettholdes og videreutvikles. Dette er nødvendig for at en tilbakeføring kort tid senere skal lykkes. Ved langvarige plasseringer er derimot det uttalte formålet med samværet at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav, snarere enn at barnet en gang i fremtiden skal tilbakeføres. Å tilkjenne hyppige samvær mellom barn og foreldre ved antatt langvarige plasseringer, vil rokke ved den ro og stabilitet som barnet forsøker å få i sitt nye hjem. Høyesteretts uttalelse er således i samsvar med de føringer som ble lagt i lovens opprinnelige forarbeider, selv om dette ikke støtter opp under gjenforeningsmålsettingen. ⁷⁵

⁶⁹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), s. 51.

⁷⁰ Se pkt. 3.2.1.

⁷¹ Haugli (2000), s. 172-173.

⁷² NOU 1985: 18, s. 162.

⁷³ Rt. 1998 s. 787 på side 792.

⁷⁴ Rt. 1998 s. 787 på side 792.

⁷⁵ Se pkt. 3.4.1; NOU 1985: 18, s. 162.

Rettskildeverdien av fylkesnemndspraksis er liten. Likevel er det, i lys av at formålet med samværet ved langvarige plasseringer ikke støtter opp under gjenforeningsmålsettingen, interessant å undersøke hvor utbredt denne ordningen er i norsk rett. Siden fylkesnemndene fatter et stort antall avgjørelser årlig, er det ikke mulig å gi en helhetlig fremstilling av praksisen ved å undersøke samtlige avgjørelser. Det vil derfor tas utgangspunkt i et utvalg avgjørelser som allerede er gjennomgått av henholdsvis Trude Haugli, Karl Harald Søvig og Christian Sørensen.

Haugli undersøkte totalt 140 fylkesnemndsvedtak fra 1993. Av disse var det kun fem vedtak som uttrykkelig la til grunn at omsorgsovertakelsen var antatt å bli et kortvarig tiltak, i inntil ett år.⁷⁶ I 33 av vedtakene var siktemålet med plasseringen uavklart, mens i 25 av sakene var det ikke oppgitt noe formål med omsorgsovertakelsen.⁷⁷ I hele 71 av vedtakene var det imidlertid lagt til grunn at plasseringen ville bli varig og formålet var derfor ikke tilbakeføring til biologiske foreldre.⁷⁸ Etter å ha sett nærmere på omfanget av det samvær som ble tilkjent i de 71 sakene hvor det ble lagt til grunn at plasseringen ville bli varig, fant Haugli imidlertid store variasjoner. Samværet i disse sakene varierte i alt fra ukentlig samvær til total nektelse av samvær. I mellom disse ytterpunktene ble det tilkjent både månedlige samvær og samvær fire til seks ganger årlig.⁷⁹

Søvig undersøkte 23 fylkesnemndsvedtak fra 2016. I 17 av sakene skrev fylkesnemnda uttrykkelig at omsorgsovertakelsen ville bli langvarig, mens det i to av sakene manglet opplysninger om plasseringens antatte varighet.⁸⁰

Sørensen gjennomgikk i sin undersøkelse 100 fylkesnemndsvedtak fra 2018. Kun 11 av disse vedtakene la til grunn at plasseringens varighet ville være usikker eller midlertidig, mens det i hele 68 vedtak ble lagt til grunn at plasseringen ville bli langvarig. Sørensen avdekte at et fellestrekk for disse var at samværet oftest var fastsatt til mellom tre og seks ganger i året.⁸¹

Haugli, Søvig og Sørensen gjør i sine respektive undersøkelser fra henholdsvis 1993, 2016 og 2018 samme funn: Det legges gjennomgående oftest til grunn at omsorgsovertakelsen vil bli langvarig. Sett i lys av uttalelsen i forarbeidene om at samværets formål ved langvarige plasseringer skal være at barnet får kjennskap til sitt biologiske opphav, tyder dette på at norsk samværspraksis ikke støtter opp under gjenforeningsmålsettingen.

Imidlertid skiller den første undersøkelsen foretatt av Haugli fra 1993 seg noe fra Sørensen's undersøkelse i 2018. Haugli påpekte at selv om det var lagt til grunn i 71 saker at plasseringen ville bli varig, var det store variasjoner i samværet som ble tilkjent i disse sakene, alt mellom

⁷⁶ Haugli (2000), s. 274.

⁷⁷ Haugli (2000), s. 276.

⁷⁸ Haugli (2000), s. 277.

⁷⁹ Haugli (2000), s. 278.

⁸⁰ Karl Harald Søvig, «Avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2018», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2019, s. 277-246, på s. 235.

⁸¹ Sørensen (2020), s. 109-110.

ukentlig samvær til nektelse av samvær. Sørensen på sin side fant at samværet ved de langvarige plasseringene som oftest var satt til mellom tre og seks ganger i året.

En mulig årsak til de store variasjonene kan ligge i tidsrommet undersøkelsene er foretatt i. I Rt. 2012 s. 1832 uttalte Høyesterett at samværets omfang må bero på en konkret vurdering i den enkelte sak, og at det ikke kan oppstilles noen fast «tålegrense». Retten fant likevel at det var retningsgivende hvilket nivå rettspraksis tidligere hadde lagt seg på: «Høyesterett har behandlet flere saker om samværsrett, og antallet samvær ved langvarige fosterhjems plasseringer har i de fleste variert mellom tre og seks per år».⁸²

Høyesteretts uttalelse viser at normen også før denne avgjørelsen var en restriktiv samværsordning ved langvarige plasseringer. Likevel er det anerkjent i ettertid at dommen inntatt i Rt. 2012 s. 1832 har befestet denne oppfatningen, og at det har utviklet seg en uheldig praksis hvor samvær fire til seks ganger i året har blitt oppfattet som en norm ved langvarige plasseringer, uten at det finnes grunnlag i forskning for å anbefale et slikt samværsomfang.⁸³

Det kan på bakgrunn av dette være naturlig å se det slik at de 100 fylkesnemndsvedtakene som Sørensen undersøkte fra 2018 er preget av denne festnede normen. En kan i forlengelsen av dette stille spørsmål ved om det fremdeles er riktig å hevde at det i norsk rett gjelder et utgangspunkt om at omsorgsovertakelser er midlertidige tiltak, og om norsk samværspraksis i realiteten støtter opp under gjenforeningsmålsettingen. Både fylkesnemndspraksis og rettspraksis fra norske domstoler viser at normen snarere er langvarige plasseringer med en restriktiv samværsfastsettelse, hvor formålet med samværet er at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav, heller enn et aktivt mål om gjenforening.

3.5 Oppsummering

I arbeidet med barnevernloven av 1992 utarbeidet sosiallovutvalget en offentlig utredning som tok sikte på å stake ut kursen for ny sosiallovgivning. Utvalget drøftet om det i ny barnevernlov skulle innarbeides en regel som la bedre til rette for tilbakeføring og samvær mellom barn og biologiske foreldre:

«(...) hvis man gjør det til en generell regel at sosialtjenesten skal arbeide for å tilrettelegge grunnlaget for oppheving av vedtaket, og opprettholdelse av kontakten mellom foreldre og barn, kan man komme på kollisjonskurs med andre hensyn. For det første kan barnets behov for ny stabil voksenkontakt tilsi at det ihvertfall for en viss tid skjer et brudd med de biologiske foreldre. Videre blir det gjerne fremhevet at flytting ikke bør skje ofte. Hvis sosialtjenesten generelt skal innstille seg på tilbakeføring, kan hyppige flyttinger bli resultatet. Dessuten kan hensynet til barnet tilsi at det ikke flyttes tilbake til foreldrene, selv

⁸² Rt. 2012 s. 1832, avsnitt 37.

⁸³ HR-2020-661-S, avsnitt 125.

om forholdene har rettet seg. Har barnet fått god kontakt med fosterforeldrene og sitt nye miljø, kan dette tilsi at det blir hos fosterforeldrene (...)).⁸⁴

Departementet sluttet seg til lovutvalgets anbefalinger, og uttalte at det på denne bakgrunn er «vanskelig å innarbeide i loven en forutsetning om at ansvarsovertakelse bare skal være en viss tid».⁸⁵ Etter sosiallovutvalgets mening var den riktige løsning å vurdere spørsmålet om vedtakets varighet fra sak til sak.⁸⁶ I det forutgående lovarbeidet ble det altså tatt uttrykkelig avstand fra å oppstille et generelt utgangspunkt om at omsorgsovertakelser skal være midlertidige tiltak. Det bærende argumentet mot en slik løsning synes å være barnets behov for stabil voksenkontakt i fosterhjemmet.

Som fremstillingen har vist, har dette tankegodset satt sitt preg på den endelige utformingen av barnevernloven slik den ble vedtatt i 1992. Bestemmelsen i bvl. § 4-15 tredje ledd, som pålegger barneverntjenesten å utarbeide en plan for omsorgen, kom inn i loven allerede ved vedtakelsen. Etter bestemmelsen skal barneverntjenesten allerede ved omsorgsovertakelsen ta stilling til antatt varighet av plasseringen. Bestemmelsen er begrunnet i behovet for forutsigbarhet og stabilitet ved at barnet skal få en forståelse for plasseringens varighet og dermed lettere kan knytte seg til fosterforeldrene.⁸⁷

Videre opererer dagens barnevernlov med et relativt strengt beviskrav for tilbakeføring etter § 4-21, jf. «overveiende sannsynlig». Beviskravet ble skjerpet i 2009 under henvisning til barnets behov for stabilitet. Tanken var å unngå situasjoner der barn kort tid etter tilbakeføring igjen måtte flytte til et nytt hjem fordi foreldrenes omsorgsevne likevel ikke viste seg å være tilstrekkelig.⁸⁸

I tillegg har loven regler om karantenetid både i § 4-19 femte ledd og § 4-21 annet ledd. Reglene går ut på at de private parter ikke kan kreve ny behandling av henholdsvis utvidelse av samvær og opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse dersom disse spørsmål har vært oppe for fylkesnemnda eller domstolene de siste tolv måneder. De biologiske foreldrene er dermed pålagt en sperrefrist på tolv måneder av hensyn til å skape og opprettholde stabilitet for barnet.⁸⁹

Avslutningsvis ser man også at hensynet til å gi barnet ro og stabilitet har satt sitt preg på praktiseringen av samværsfastsettelsen. Ordlyden i bvl. § 4-19 annet ledd første punktum gir isolert sett ikke mye bidrag til tolkningen, idet bestemmelsen bare nevner at fylkesnemnda skal «ta standpunkt til omfanget av samværsretten». Imidlertid må bestemmelsen tolkes i lys av bvl. § 4-1 som angir at det skal legges vekt på å gi barnet «stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen». Det er på denne bakgrunn nærliggende å se det slik at lovgivers fokus på stabilitet for barnet har ledet til den restriktive samværspraksisen med 4-6 årlige samvær. Dette underbygges ved at Høyesterett i Rt. 2012 s. 1832 uttalte at det var dette nivået

⁸⁴ NOU 1985: 18, s. 162.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), s. 46.

⁸⁶ NOU 1985: 18, s. 163.

⁸⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), s. 47.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009), s. 20.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 76 (2005-2006), s. 97.

rettspraksis tidligere hadde lagt seg på ved samværsfastsettelse også før 2012.⁹⁰ Høyesteretts uttalelse om at dette samværsomfanget er retningsgivende har bidratt til å videreføre og antageligvis forsterke denne praksisen.⁹¹

Samlet viser dette at hensynet til å gi barnet ro og stabilitet har et stort avtrykk i regelverket.⁹² Som en naturlig konsekvens av føringene fra EMD har lovverket fått et økt gjenforeningsfokus med årene. Blant annet viser dette seg ved tilføyelsen i § 4-16 siste setning som kom inn i loven i 2018. Bestemmelsen pålegger barneverntjenesten å «legge til rette for at foreldrene kan få tilbake omsorgen for barnet, jf. § 4-21», der hensynet til barnet ikke taler mot det. Lovendringen bidrar til å tydeliggjøre gjenforeningsmålsettingen i lovverket, men må snarere ses på som en kodifisering av de plikter barneverntjenesten alltid har hatt, heller enn en realitetsendring.

⁹⁰ Rt. 2012 s. 1832, avsnitt 37.

⁹¹ HR-2020-661-S, avsnitt 125.

⁹² I samme retning Sørensen (2020), s. 108.

4 Retten til familieliv som skranke for barneverntiltak

4.1 Innledning

Statens menneskerettslige forpliktelser stiller krav til å foreta kryssende vurderinger. På den ene side har myndighetene, herunder barneverntjenesten, en aktiv handleplikt overfor barn som utsettes for vold, overgrep eller omsorgssvikt.⁹³ På den andre side verner EMK artikkel 8 om retten til respekt for familielivet, og utgjør således en skranke for barneverntiltak. Omsorgsovertakelser og etterfølgende samværsrestriksjoner griper inn i denne beskyttede rettigheten. På bakgrunn av dette har EMD lagt til grunn at familieband mellom biologiske foreldre og barn bare kan brytes i «very exceptional circumstances».⁹⁴ Det påligger derfor nasjonale myndigheter en plikt til å legge til rette for familiegjenforening.⁹⁵ Omsorgsovertakelser er derfor, som det klare utgangspunkt etter EMDs praksis, midlertidige tiltak.

Denne delen av avhandlingen vil redegjøre for hvilket handlingsrom nasjonale myndigheter har innenfor rammen av EMK artikkel 8. Punkt 4.2 er en gjennomgang av retten til familieliv etter EMK artikkel 8. Punkt 4.3 har til formål å gå nærmere inn på forholdsmessighetsvurderingen etter EMK artikkel 8 nr. 2. Praksis fra EMD mot ulike stater vil her bli gjennomgått for å belyse hvilke krav EMD på generelt grunnlag stiller til statene. Videre er punkt 4.4 rettet spesielt mot EMDs bemerkninger til norsk samvæspraksis, hvor utvalgte avgjørelser mot Norge vil bli redegjort for. Avslutningsvis i punkt 4.5 følger en redegjørelse for Høyesteretts syn på forholdet mellom norsk rett og EMK. Formålet med kapittelet er å klargjøre hvilke krav EMK-retten stiller til norsk barnevernpraksis, for å kunne ta stilling til om gjenforeningsmålsettingen har tydelig nok forankring i den norske barnevernloven.

4.2 Retten til familieliv etter EMK artikkel 8

Det følger av EMK artikkel 8 nr. 1 at «[e]veryone has the right to respect for his (...) family life» (...).

Formuleringen “right to respect” avviker fra mange av de andre bestemmelsene i konvensjonen, som gjerne pålegger myndighetene en mer ubetinget forpliktelse knyttet til

⁹³ NIM (2020), s. 14.

⁹⁴ *Strand Lobben og andre v. Norge*, [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207.

⁹⁵ *Strand Lobben og andre v. Norge*, [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 205.

rettighetene.⁹⁶ Ordlyden tydeliggjør likevel statens unnlattelsesplikt ved ikke å krenke rettigheten, og statens positive handleplikt til å iverksette beskyttelsestiltak for å verne bestemmelsens interesser.⁹⁷

Staten er gjennom disse bestemmelser forpliktet til å respektere borgernes rett til «family life». Begrepet «familieliv» forutsetter en eksisterende enhet.⁹⁸ Biologiske foreldre og barn befinner seg derfor i kjernen av bestemmelsens anvendelsesområde. En omsorgsovertakelse, som innebærer at barnet blir flyttet ut av familiehjemmet, griper derfor inn i den beskyttede rettighet som EMK artikkel 8 nr. 1 verner om.

EMK artikkel 8 nr. 2 oppstiller tre kumulative vilkår for å legitimere statens inngrep i familielivet. Inngrep kan kun aksepteres dersom det er «in accordance with the law», og er «necessary in a democratic society» og foretas for å fremme ett av formålene som angis i art. 8 nr. 2.

Vilkåret om at inngrepet må være «in accordance with the law» innebærer at det må foreligge hjemmel i nasjonal rett. Det stilles krav både til tilgjengelighet og presisjon, og disse kravene er relative i den forstand at de øker med inngrepets styrke.⁹⁹ EMD har i flere saker slått fast at den norske barnevernloven oppfyller dette vilkåret.¹⁰⁰

Videre må inngrepet være foretatt for å fremme et legitimt formål. Barnevernstiltak er vanligvis formålstjenlig fordi de ivaretar «protection of health or morals» eller «rights and freedoms» for barnet.¹⁰¹ Staten kan således legitimere inngrep i familielivet under henvisning til at det foretas for å beskytte barnet.

Det omtvistede i de fleste barnevernssaker mot Norge er om inngrepet er «necessary in a democratic society». EMD har sammenfattet nødvendighetskravet som at inngrepet må «correspond to a pressing social need» og at inngrepet må være «proportionate to the legitimate aim pursued».¹⁰² I forholdsmessighetsvurderingen må myndighetene foreta en rimelig avveining – «a fair balance» - mellom de respektive interessene som består i å iverksette beskyttelsestiltak for barnet, og på den andre side foreldrenes interesse i gjenforening.¹⁰³

Statene er tilkjent en skjønnsmargin ved anvendelse av konvensjonens bestemmelser.¹⁰⁴ Dette er dels begrunnet i at det er de nasjonale myndighetene som står saken nærmest, og dels i at

⁹⁶ Njål Høstmælingen, *Internasjonale menneskerettigheter*, 2. utgave 2012, Universitetsforlaget, s. 224.

⁹⁷ Tor Ehlers Bertelsen, *EMK. Kommentarer til bestemmelsene om individers rettigheter og friheter*, 1. utgave 2011, Gyldendal Norsk forlag, s. 239.

⁹⁸ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave 2018, Fagbokforlaget, s. 234.

⁹⁹ Aall (2018), s. 121.

¹⁰⁰ Se blant annet *A.S. v. Norge* [J] 2019, no. 60371/15, avsnitt 58 og *Abdi Ibrahim v. Norge* [J] 2019, no. 15379/16, avsnitt 52.

¹⁰¹ Slik som i *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 214.

¹⁰² *Silver og andre v. Storbritannia* [J], 1983, no. 7136/75, avsnitt 97.

¹⁰³ *Strand Lobben og andre v. Norge*, [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 206.

¹⁰⁴ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 203.

domstolen ikke skal være en form for fjerdeinstans.¹⁰⁵ Videre bygger skjønnsmarginen på en anerkjennelse av at synet på familieliv varierer stort fra stat til stat.

Det varierer imidlertid hvor stor vekt EMD vil legge på statens oppfatning i den enkelte sak. Ved beslutninger som forutsetter nærhet til begivenhetene, som tilfellet er for mange barnevernstiltak, vil EMD vise tilbakeholdenhet ved prøvingen av de materielle spørsmål, og staten tilkjennes derfor en vid skjønnsmargin.¹⁰⁶ Imidlertid foretar EMD en skjerpet kontroll med den nasjonale saksbehandlingen i slike saker grunnet vedtakets inngripende karakter.¹⁰⁷

4.3 Nærmere om forholdsmessighetsvurderingen etter EMK artikkel 8 nr. 2

4.3.1 Hensynet til barnets beste i EMDs praksis

EMK inneholder ikke en egen bestemmelse om barnets beste. Konvensjonen skal derfor fortolkes i tråd med andre relevante folkerettslige regler, herunder FNs barnekonvensjon.¹⁰⁸ FNs barnekonvensjon artikkel 3 fastslår at barnets beste skal være «a primary consideration». FNs barnekomité har uttalt at uttrykket «primary consideration» innebærer at «the child's best interests may not be considered on the same level as all other considerations».¹⁰⁹

I EMDs praksis fremheves det at vurderingen av hva som er barnets beste i utgangspunktet er tosidig.¹¹⁰ Domstolen påpeker at det på den ene side generelt er til barnets beste å opprettholde familiebandene, med mindre foreldrene har vist seg særlig uegnet («particularly unfit»).¹¹¹ På den andre side har barnets beste-vurderingen en side mot barnets interesse i å sikres en oppvekst og utvikling i et sunt miljø.¹¹² Dette innebærer at foreldrene ikke kan kreve at myndighetene setter i verk tiltak som kan skade barnets helse og utvikling, eksempelvis samvær til skade for barnet.¹¹³

Ut over disse generelle føringene fremhever EMD i sin praksis at det må foretas en konkret vurdering i hver sak, hvor flere individuelle omstendigheter tas i betraktning.¹¹⁴ Relevante

¹⁰⁵ Høstmælingen (2012), s. 129.

¹⁰⁶ Aall (2018), s. 157.

¹⁰⁷ Aall (2018), s. 157.

¹⁰⁸ *Magyar Helsinki Bizottsag v. Ungarn* [GC] 2016, no. 8030/11, avsnitt 123-124. Se også NIM (2020), s. 27.

¹⁰⁹ FNs barnekomité, General Comment No. 14 (2013): The right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, avsnitt 37.

¹¹⁰ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207. Se også NIM (2020), s. 15.

¹¹¹ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207

¹¹² *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207

¹¹³ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207.

¹¹⁴ NIM (2020), s. 29.

faktorer er blant annet barnets alder og modenhet, barnets tilknytning til fosterforeldrene og manglende tilknytning til biologisk familie.¹¹⁵

Om hvilken vekt barnets beste skal ha, fremhever EMD at hensynet er av «paramount importance», og at i saker som gjelder omsorgsovertakelse og samværsrestriksjoner, skal barnets beste «come before all other considerations».¹¹⁶ EMD fremholder likevel at det må foretas en balansert og rimelig avveining hvor interessene til alle de involverte personene i saken blir tatt i betraktning.¹¹⁷

4.3.2 Gjenforeningsmålsettingen

Hensynet til barnets beste må veies mot foreldrenes interesse i å få den biologiske familien gjenforent. EMK art. 8 oppstiller strenge vilkår for å gjøre inngrep i familielivet, og EMD har uttalt at «(...) family ties may only be severed in very exceptional circumstances and (...) everything must be done to preserve personal relations and, if and when appropriate, to ‘rebuild’ the family».¹¹⁸ En omsorgsovertakelse skal derfor normalt anses som et midlertidig tiltak og det påligger statene en positiv plikt til å legge til rette for familiegjenforening så raskt som mulig, «as soon as reasonably feasible».¹¹⁹ Alle tiltak som iverksettes fra myndighetene må derfor gjennomføres «(...) with the ultimate aim of reuniting the natural parents and the child».¹²⁰

Statenes plikt til å iverksette tiltak for å legge til rette for familiegjenforening, øker progressivt i styrke fra omsorgsovertakelsen.¹²¹ Årsaken til dette er at tidens forløp kan få uopprettelige konsekvenser for forholdet mellom barnet og foreldrene når de ikke bor sammen. Nasjonale myndigheter må derfor iverksette tiltak for å opprettholde og videreutvikle relasjonen mellom barnet og de biologiske foreldrene slik at de ikke fremmedgjøres for hverandre. Praksis fra EMD viser at statene kan benytte flere ulike tiltak som virkemiddel for å nå gjenforeningsmålsettingen. Om barneverntjenesten tilbyr foreldrene hjelpetiltak for å bedre sin omsorgsevne kan være av betydning for hvorvidt myndighetene har overholdt sin handleplikt.¹²² Det mest sentrale etter EMDs praksis synes imidlertid å være om myndighetene tilrettelegger for at båndene mellom foreldre og barn kan beskyttes og videreutvikles. EMD har avsagt en rekke dommer som belyser betydningen av dette.

Domstolen har blant annet pekt på betydningen av at myndighetene forsøker å finne egnede fosterhjem for barna i geografisk nærhet både til hverandre og til foreldrene. I Olsson mot Sverige var søknene plassert i forskjellige fosterhjem i stor geografisk avstand fra foreldrene.

¹¹⁵ *Pedersen og andre v. Norge* [J] 2020, no. 39710/15, avsnitt 64. Se også NIM (2020), s. 16.

¹¹⁶ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 204.

¹¹⁷ *Jansen v. Norge* [J] 2018, no. 2822/16, avsnitt 94.

¹¹⁸ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207.

¹¹⁹ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 205.

¹²⁰ Se bl.a. *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 208, *A.S. mot Norge* [J] 2019, no. 60371/15, avsnitt 59 og *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 178.

¹²¹ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 208.

¹²² Se f.eks. *A.S. v. Norge* [J] 2019, no. 60371/15, avsnitt 67.

Domstolen uttalte: «The ties between members of a family and the prospects of their successful reunification will perforce be weakened if impediments are placed in the way of their having easy and regular access to each other». ¹²³ EMD konstaterte dermed krenkelse av EMK art. 8 som følge av myndighetenes manglende tilrettelegging for å beskytte familiebåndene.

I to andre saker mot Sverige fant imidlertid EMD at svenske myndigheter hadde handlet ut fra et overordnet mål om gjenforening, og frifant derfor staten for brudd på EMK art. 8. I Levin mot Sverige la EMD vekt på at myndighetene hadde tilrettelagt for at søsknene hadde månedlige samvær med hverandre. ¹²⁴ Domstolen aksepterte imidlertid et mer begrenset samvær med mor, fastsatt til fire ganger i året. Dette ble begrunnet med barnas svært negative reaksjoner både før, under og etter samvær. ¹²⁵ Likevel tillot myndighetene fri adgang til både å sende og motta bilder, noe som ble vektlagt til støtte for at myndighetene «(...) at no point [had] taken any measures to sever all links between the family members or had any such intentions». ¹²⁶

I Dolhamre mot Sverige la EMD vekt på at søsknene var plassert i samme fosterhjem og at myndighetene la til rette for at barna kunne ha kontakt med sin mor under omsorgsovertakelsen. Det ble lagt til rette for en samværsordning og svenske myndigheter tillot ubegrenset telefonkontakt. EMD fant derfor at svenske myndigheter aktivt hadde arbeidet for å bevare og videreutvikle relasjonene mellom barna og foreldrene, og uttalte: «(...) it appears clear to the Court that the Social Council's ultimate goal was to reunite the family (...)». ¹²⁷

De nevnte avgjørelsene illustrerer at selv om hensynet til barnets beste i noen tilfeller tilsier at samværet mellom barnet og foreldrene må begrenses sterkt, kan myndighetene likevel oppfylle sin positive plikt til å arbeide for familiegjenforening ved å tilrettelegge for kontakt mellom søsken. I saker hvor en fosterhjemsplassing i samme familie som søsken ikke er mulig, slik som i Levin mot Sverige, bør myndighetene likevel tilstrebe å opprettholde kontakten mellom søsken ved å legge til rette for samvær. Dommene illustrerer også verdien av å opprettholde familiebånd gjennom telefonkontakt og brevutveksling i situasjoner hvor hyppige samvær av hensyn til barnet ikke er mulig. Det sentrale er følgelig å finne en balanse mellom barnets behov for ro og stabilitet, og samtidig opprettholde og videreutvikle relasjonene slik at det ikke legges hindringer i veien for en fremtidig gjenforening.

Selv om slike løsninger kan fungere som substitutter for samvær mellom foreldre og barn, fremstår likevel omfanget og kvaliteten på det samvær som blir tilkjent mellom foreldre og barn som det mest sentrale virkemiddelet for å overholde gjenforeningsmålsettingen etter

¹²³ *Olsson v. Sverige nr. 1* [J] 1988, no. 10465/83, avsnitt 81.

¹²⁴ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 62.

¹²⁵ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 65.

¹²⁶ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 62.

¹²⁷ *Dolhamre v. Sverige* [J] 2010, no. 67/04, avsnitt 123.

EMDs praksis. EMD uttalte i *K. og T. mot Finland* at et svært begrenset samvær eller nektelse av samvær etter omstendighetene vil være i strid med gjenforeningsmålsettingen:

«The possibilities of reunification will be progressively diminished and eventually destroyed if the biological parents and the children are not allowed to meet each other at all, or only so rarely that no natural bonding between them is likely to occur».¹²⁸

EMD har i flere saker fremhevet at «(...) it is crucial that the regime of contact effectively supports the goal of reunification(...)»¹²⁹ Dette synspunktet innebærer at samværet mellom barn og foreldre i utgangspunktet må være ganske omfattende for at gjenforeningsmålsettingen skal nås.¹³⁰ Hvilket samværsomfang EMD aksepterer uten å konstatere brudd på EMK artikkel 8, er imidlertid varierende.

I flere dommer mot Norge, blant annet i *K.O. og V.M. mot Norge*, konkluderte EMD med at seks samvær i året utgjorde en krenkelse av EMK artikkel 8.¹³¹ I tre dommer mot Finland var foreldrene tilkjent samvær med barna månedlig, og ved noen tilfeller to ganger i måneden. EMD konstaterte likevel krenkelse av EMK artikkel 8 i alle sakene under henvisning til at det begrensede samværet heller var egnet til å styrke båndene mellom barna og fosterfamiliene, heller enn å gjenforene de biologiske familiene. Årsaken var at samværet fant sted i fosterhjemmet under tilsyn av myndighetene.

I *K. og T. mot Finland* erkjente EMD at finske myndigheter hadde foretatt undersøkelser hos foreldrene for å fastslå om de var i stand til å ha omsorgen for barna. Imidlertid fremholdt EMD at dette ikke utgjorde reelle forsøk på å gjenforene familien da det utgjorde den eneste innsatsen fra myndighetenes side i løpet av de syv årene barnet hadde vært plassert under offentlig omsorg.¹³² Det bærende synspunktet i alle dommene var at finske myndigheter ikke vurderte gjenforening som et seriøst alternativ, men handlet snarere ut fra en presumsjon om at barna ville ha behov for langvarig fosterhjems plassering.¹³³

I *Levin mot Sverige* aksepterte imidlertid EMD samvær fire ganger i året.¹³⁴ Når EMD likevel konkluderte med at svenske myndigheter hadde hatt gjenforening som et overordnet mål, var dette, som redegjort for ovenfor, begrunnet i at myndighetene tilrettela for samvær mellom søsken og kontinuerlig tilstrebet at barna og foreldrene hadde jevnlig telefonkontakt.¹³⁵

I *S.J.P. og E.S. mot Sverige* aksepterte EMD at seks samvær i året kan være forenlig med gjenforeningsmålsettingen, og la vekt på at svenske myndigheter løpende hadde revurdert behovet for samværsrestriksjoner:

¹²⁸ *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179.

¹²⁹ Se bl.a. *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, avsnitt 69.

¹³⁰ Sørensen (2020), s. 117.

¹³¹ *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, avsnitt 67-71.

¹³² *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179.

¹³³ Sørensen (2020), s. 117 med videre henvisning til *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179, *K.A. v. Finland* [J] 2003, no. 27751/95, avsnitt 143 og *R. v. Finland* [J] 2006, no. 34141/96, avsnitt 93.

¹³⁴ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 65.

¹³⁵ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 62.

“[T]he Court is satisfied that the national authorities and courts have continuously reassessed the need for contact restrictions and have, step by step, reduced these restrictions and extended the contact rights. Under the domestic law, such a review takes place every three months and thus it is likely that the contact rights will be further extended, as long as the visits go well and the children benefit from them”.¹³⁶

De nevnte avgjørelsene illustrerer at det ikke nødvendigvis er omfanget av samvær som er avgjørende for hvorvidt EMD konstaterer krenkelse av EMK artikkel 8 eller frifinner staten. Domstolen vektlegger derimot først og fremst om nasjonale myndigheter har vurdert gjenforening som et reelt alternativ.¹³⁷ EMD har i *K. og T. mot Finland* oppsummert minstekravene slik: «The minimum to be expected of the authorities is to examine the situation anew from time to time to see whether there has been any improvement in the family’s situation».¹³⁸ Det er således viktig at de nasjonale myndigheter handler ut fra et overordnet mål om gjenforening og har denne målsettingen for øye ved alle tiltak som iverksettes.

4.3.3 I hvilke situasjoner kan gjenforeningsmålsettingen forlates?

Gjenforeningsmålsettingen er ikke absolutt, og det finnes derfor situasjoner hvor det er legitimt å forlate gjenforeningsmålsettingen.¹³⁹ EMD har i flere saker uttalt at EMK artikkel 8 ikke krever at nasjonale myndigheter gjør endeløse forsøk på familiegjenforening. Det kreves bare at det tas alle nødvendige skritt som med rimelighet kan forventes i den enkelte sak for å gjenforene barnet og foreldrene.¹⁴⁰ På bakgrunn av EMDs praksis kan gjenforeningsmålsettingen oppgis i tre tilfeller.

For det første kan gjenforeningsmålsettingen oppgis der de biologiske foreldrene har vist seg særlig uegnet («particularly unfit»)¹⁴¹ Det fremgår ikke klart av EMDs praksis hva som nærmere ligger i dette, men domstolen kobler gjennomgående begrepet opp mot «exceptional circumstances».¹⁴² Formuleringene «particularly unfit» og «exceptional circumstances» tar begge opp i seg kvalifiseringselementer, som tilsier at terskelen for å oppgi gjenforeningsmålsettingen på dette grunnlaget ligger nokså høyt. Dersom foreldrene har vist seg særlig uegnet for foreldrerollen, kan det få betydning for hvilke tiltak barneverntjenesten må iverksette. Eksempelvis vil det være liten tvil om at omfattende rusmisbruk ikke er forenlig med omsorgen for barn. Her har barneverntjenesten et særlig ansvar for å sette foreldrene i kontakt med andre hjelpeinstanser slik at foreldrene på sikt kan bli i stand til å få tilbake omsorgen for barnet.

¹³⁶ *S.J.P. og E.S. v. Sverige* [J] 2018, no. 8610/11, avsnitt 118.

¹³⁷ Sørensen (2020) s. 117.

¹³⁸ *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179.

¹³⁹ NIM (2020), s. 40.

¹⁴⁰ Se f.eks. *R. og H. v. Storbritannia* [J] 2011, no. 35348/06, avsnitt 88.

¹⁴¹ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207.

¹⁴² Se bl.a. *S.H. v. Italia* [J] 2015, no. 52557/14, avsnitt 40.

For det andre kan foreldrene ikke kreve at det iverksettes tiltak som kan være til skade for barnets helse og utvikling.¹⁴³ I *Gnahoré mot Frankrike* tok EMD stilling til om et svært begrenset samvær mellom far og sønn var brudd på EMK artikkel 8. Som følge av mistanke om grov vold ble far fratatt omsorgen for sønnen, og hadde i løpet av åtte år samvær med sønnen tre ganger. På tross av det sterkt begrensede samværet slo EMD fast at staten ikke hadde krenket EMK artikkel 8. Dommen belyser følgelig at gjenforeningsmålsettingen kan oppgis under henvisning til barnets rett til en oppvekst i et trygt miljø.¹⁴⁴

Det tredje tilfellet hvor gjenforeningsmålsettingen kan oppgis er hvor det har gått «a considerable period of time» siden barnet ble plassert under offentlig omsorg.¹⁴⁵ I slike tilfeller kan barnets behov for ro og stabilitet måtte gå foran hensynet til familiegjenforening. Hvor langvarig fosterhjemsplasingen må være før dette hensynet slår gjennom, beror på en «konkret vurdering av hvilke bånd barnet har til henholdsvis biologiske foreldre og fosterforeldre».¹⁴⁶

4.3.4 Oppsummering av forholdsmessighetsvurderingen

Det viktigste virkemiddelet for å nå gjenforeningsmålsettingen synes etter EMDs praksis å være samvær mellom foreldre og barn. Domstolen stiller på dette punkt både krav til hyppighet og kvalitet på samværene. I utgangspunktet vil ikke et restriktivt samværsomfang på 4-6 årlige samvær være i samsvar med gjenforeningsmålsettingen, men praksis fra EMD viser at et slikt samværsomfang likevel kan aksepteres. I de sakene hvor EMD har akseptert et slikt omfang, synes det avgjørende å være at nasjonale myndigheter ikke har gitt opp gjenforeningsmålsettingen på et tidlig stadium, men derimot sett situasjonen an før samværet har blitt begrenset av hensyn til barnet, slik tilfellet var i *Levin mot Sverige*.

I de tilfellene hvor hensynet til barnet tilsier et svært begrenset samvær, vektlegger EMD hvilke andre tiltak nasjonale myndigheter har foretatt. Et substitutt for omfattende samvær mellom foreldre og barn, er opprettholdelse av kontakten med søsken. Det sentrale er følgelig at myndighetene aktivt arbeider for å videreutvikle familierelasjonene slik at familien ikke fremmedgjøres for hverandre.

EMD fremhever også viktigheten av at myndighetene foretar jevnlig undersøkelser i familien for å se om situasjonen har bedret seg. Er slike undersøkelser fraværende, ser man en tendens i EMDs praksis til at domstolen slår fast at nasjonale myndigheter ikke har gjort det som med rimelighet kan forventes.

Hensynet til barnets beste vil likevel være avgjørende og veie tyngre enn gjenforeningsmålsettingen hvor det ikke er mulig å forene begge interesser. Derfor har EMD slått fast at gjenforeningsmålsettingen kan forlates i tre tilfeller, som alle er forankret i barnets

¹⁴³ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 207.

¹⁴⁴ *Gnahoré v. Frankrike* [J] 2000, no. 40031/98, avsnitt 10, 59 og 60.

¹⁴⁵ Første gang uttalt i *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 155. Senere fulgt opp i en rekke avgjørelser, bl.a. *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 208.

¹⁴⁶ Sørensen (2020), s. 118.

beste. Domstolen fremhever imidlertid tydelig at barnets beste også rommer barnets interesse i gjenforening med sin familie, og forankrer således i stor grad gjenforeningsmålsettingen ikke bare i foreldrenes interesser, men også i barnets beste.

4.4 Manglende ivaretagelse av gjenforeningsmålsettingen i norske saker for EMD

4.4.1 Strand Lobben og andre mot Norge

Strand Lobben-avgjørelsen ble behandlet av EMD i storkammer i 2019. Saken gjelder fratakelse av foreldreansvar og adopsjon av barnet mot biologisk mors vilje. Før adopsjonsvedtaket ble mor av fylkesnemnda tilkjent samvær seks ganger i året av to timers varighet. Dette samværsomfanget ble senere redusert av lagmannsretten under henvisning til at barnet hadde negative reaksjoner ved samvær og barnets nære bånd til fosterfamilien.

EMD retter kritikk mot at norske myndigheter helt fra begynnelsen hadde basert seg på at det trolig ville bli tale om en langvarig fosterhjemsplasing. Domstolen trakk i den forbindelse frem at samværsomfanget var begrunnet med at gutten skulle få mulighet til å holde kontakt med sine «røtter». Samværet var følgelig ikke begrunnet i en målsetning om gjenforening av den biologiske familien.

Videre ble gjennomføringen av samværet trukket frem som kritikkverdigg, «(...) with regard to where the sessions had been held and who had been present».¹⁴⁷ De seks årlige samværene mellom den biologiske moren og sønnen hadde funnet sted både i barnevernets lokaler og hos fosterfamilien. Barneverntjenesten førte også tilsyn under samværene, og fosterfamilien var ofte til stede. EMD trakk frem at dette ikke ga moren gode muligheter til å knytte seg til barnet sitt på en avslappet og fri måte, og at myndighetene i liten grad hadde bidratt til å gjøre samværene vellykket.¹⁴⁸

Et svært restriktivt samværsomfang på seks årlige samvær, sammenholdt med måten disse samværene ble gjennomført på, var følgelig utslagsgivende for at EMD mente at nasjonale myndigheter ikke hadde handlet ut fra et overordnet mål om gjenforening.

Strand Lobben-avgjørelsen ga viktige føringer for hvordan norsk barnevernpraksis må innordnes for å overholde gjenforeningsmålsettingen. Likevel er dommen sprikende med en dissens på 13-4. Flertallet på tretten dommere delte seg videre i to fraksjoner på syv og seks dommere med ulik begrunnelse. Etterfølgende avgjørelser fra EMD er derfor viktig for å fastslå hvilken kurs domstolen staker ut for norsk barnevernpraksis.

¹⁴⁷ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 221.

¹⁴⁸ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 221.

4.4.2 K.O. og V.M. mot Norge

I K.O. og V.M. mot Norge var spørsmålet om omsorgsovertakelse av et spebarn og samværsrestriksjoner utgjorde en krenkelse av EMK artikkel 8. EMD kom til at selve omsorgsovertakelsen ikke utgjorde et brudd på konvensjonens bestemmelser. Samværet var imidlertid først fastsatt til fire ganger årlig av fylkesnemnda, før tingretten senere utvidet samværet til seks ganger årlig.

EMD bemerket nok en gang at nasjonale myndigheter relativt tidlig i saken hadde lagt til grunn at plasseringen ville bli langvarig. Norske myndigheter hadde i sin begrunnelse vist til barnets behov for stabilitet, uten å utdype ytterligere hvorfor dette var tilfelle. EMD fant ikke noen indikasjoner på at det var til barnets beste med et slikt begrenset samværsomfang. Tvert imot var barnet blitt vurdert som et normalt utviklet barn med adekvat fungering for alderen, og de gjennomførte samværene hadde fungert godt. EMD bemerket derfor at nasjonale myndigheter «(...) implicitly gave up reunification as the ultimate goal at a very early stage, without demonstrating why the ultimate aim of reunification was no longer compatible with A's best interests».¹⁴⁹

EMD uttalte videre at «(...) family reunification cannot normally be expected to be sufficiently supported if there are intervals of weeks, or even – as in the instant case – as much as months, between each contact session».¹⁵⁰ Det kan på bakgrunn av dette stilles spørsmål ved om EMD oppstiller et minstenivå for samvær.

Uttalelsen er ikke en del av domstolens redegjørelse for de generelle rettslige prinsippene, men fremkommer derimot som en del av den konkrete vurderingen i saken. Videre er det nærliggende å tolke uttalelsen i den kontekst den inngår i. I påfølgende setning fremsetter EMD et forbehold om at dette ikke gjelder for samvær som utsetter barnet for «undue hardship». Saken gjaldt et velfungerende barn, og samværene hadde fungert godt. Sett i lys av sakens omstendigheter støttet ikke samvær seks ganger årlig opp under gjenforeningsmålsettingen. Dette taler for at EMD ikke mente å oppstille et minstenivå for samvær. En slik tolking underbygges videre av at EMD i flere andre saker har akseptert mindre samvær, blant annet i Levin mot Sverige hvor EMD godtok samvær fire ganger årlig.¹⁵¹ Det er nærliggende å anta at etterfølgende avgjørelser fra EMD vil bidra til en nærmere rettsavklaring av hvorvidt det kan oppstilles et minstenivå for samvær.

4.4.3 M.L. mot Norge

M.L. mot Norge gjaldt spørsmålet om hvorvidt adopsjon mot mors vilje krenket retten til familieliv etter EMK artikkel 8. Det ble fattet akuttvedtak om midlertidig fosterhjems plassering av datteren ni dager etter fødsel. Dette ble senere fulgt opp med omsorgsovertakelse i medhold av bvl. § 4-12 som følge av mangler ved mors emosjonelle

¹⁴⁹ *K.O. og V.M. v. Norge* [J] 2019, no. 64808/16, avsnitt 68.

¹⁵⁰ *K.O. og V.M. v. Norge*[J] 2019, no. 64808/16, avsnitt 69.

¹⁵¹ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06, avsnitt 62-69.

omsorg. Samværet ble fastsatt til fire ganger årlig. Da jenta var fire år gammel fattet fylkesnemnda vedtak om adopsjon, som senere ble opprettholdt av tingretten. Begrunnelsen var at mor ble ansett å være varig ute av stand til å gi datteren forsvarlig omsorg, barnets sterke tilknytning til fosterfamilien og risikoen for at det ville medføre alvorlige problemer for barnet dersom hun ble tilbakeført til mor.¹⁵²

EMD rettet sterk kritikk mot nasjonale myndigheters håndtering av saken. De omfattende samværsrestriksjonene hadde vært pålagt siden jenta var ni dager gammel, og den biologiske moren og barnet hadde derfor ikke fått muligheten til å utvikle noen reell tilknytning. Domstolen pekte også på at det ikke var noen indikasjoner på at myndighetene hadde gjort noen revurdering av samværsrestriksjonene mens barnet bodde i fosterhjemmet. Klageren hadde gjentatte ganger tatt skritt for å få samværsordningen vurdert på nytt, men nasjonale myndigheter hadde igjen basert vurderingen på at det var tale om en langvarig fosterhjems plassering. Etter EMDs syn var derfor gjenforeningsmålsettingen nærmest forlatt allerede ved fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse i 2011. Et adopsjonsvedtak kunne derfor ikke basere seg på at tilknytningen mellom mor og datter var svak, all den tid nasjonale myndigheter ikke hadde tatt skritt for å bedre relasjonen.¹⁵³

Det som særlig er interessant ved avgjørelsen er at EMD på nytt trekker frem uttalelsen som for første gang ble oppstilt i K.O. og V.M. mot Norge om at «[F]amily reunification cannot normally be expected to be sufficiently supported if there are intervals of weeks, or even months, between each contact session».¹⁵⁴ Uttalelsen fremkommer denne gang som en del av rettens generelle rettslige prinsipper, hvilket kan medføre at uttalelsen må tolkes annerledes med hensyn til om EMD oppstiller et minstenivå for samvær. Domstolen benytter imidlertid formuleringen «normally», hvilket gir indikasjoner på at det ikke er tale om et absolutt krav.

Kombinasjonen av at uttalelsen på den ene side er en del av rettens generelle prinsipper, og på den andre side at domstolen tar et forbehold ved formuleringen «normally», tilsier at den mest nærliggende tolkningen er at det normalt gjelder et minstenivå for samvær, hvor selv uker mellom hvert samvær ikke støtter opp under gjenforeningsmålsettingen. Formuleringen «normally» indikerer likevel at det er legitimt å fravike dette utgangspunktet hvor mer omfattende samvær utsetter barnet for «undue hardship». Det kan følgelig se ut til at domstolen oppstiller en tålegrense for når normen om et minstenivå av samvær kan fravikes.

¹⁵² *M.L. v. Norge* [J] 2020, no. 64639/16, avsnitt 85-86.

¹⁵³ *M.L. v. Norge* [J] 2020, no. 64639/16, avsnitt 91-93.

¹⁵⁴ *M.L. v. Norge* [J] 2020, no. 64639/16, avsnitt 79.

4.5 Høyesteretts syn på forholdet mellom norsk rett og EMK artikkel 8

4.5.1 HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S

I storkammeravgjørelsene legger Høyesterett til grunn at samvær må fastsettes slik at det ivaretar gjenforeningsmålsettingen, og at det derfor stilles krav både til hyppighet og kvalitet av samværet.¹⁵⁵ Retten tar videre et oppgjør med den praksis som har festet seg i norsk rett etter avgjørelsen i Rt. 2012 s. 1832. Høyesterett viser i den forbindelse til uttalelsen om at samværet må fastsettes slik at det ivaretar «hensynet til å skape og vedlikeholde barnets kjennskap til og forståelse for sitt biologiske opphav», og uttalelsen om at samværsnivået i rettspraksis har variert mellom tre og seks ganger i året.¹⁵⁶ Høyesterett erkjenner at avgjørelsen nok har blitt «oppfattet som en slags standardnormering», og understreker samtidig at den ikke kan forstås slik. I stedet presiserer retten tydelig at det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak, og på en slik måte at gjenforeningsmålsettingen ivaretas best mulig.¹⁵⁷

At norske myndigheter på et tidlig stadium av saken legger til grunn at fosterhjems plasseringen vil bli langvarig, er noe EMD har kritisert en rekke ganger.¹⁵⁸ På tross av dette konkluderer Høyesterett med at det ikke kan være noe i veien for at barnevernet tidlig i prosessen tar utgangspunkt i at plasseringen etter all sannsynlighet vil bli langvarig.¹⁵⁹ Siden Høyesterett i storkammer tar et slikt standpunkt, er det nærliggende å forvente at denne praksisen vil videreføres. Imidlertid er det viktig å presisere at Høyesterett tydelig tar standpunkt om at det må foretas en konkret vurdering, og at samværsomfanget må baseres på en målsetting om gjenforening.

På bakgrunn av EMDs uttalelse i K.O. og V.M. mot Norge om at «intervals of weeks, or even (...) as much as months», i utgangspunktet ikke støtter gjenforeningsmålsettingen, fastslår Høyesterett at dette ikke innebærer et minstenivå for samvær.¹⁶⁰ Avgjørelsen er imidlertid avsagt før EMD avsa dom i M.L. mot Norge. Som fremstillingen har vist, kan dette stille tolkningen av EMDs utsagn i et annet lys.¹⁶¹

Høyesterett presiserer videre at EMDs krav om samvær opp til tålegrensen «undue hardship» innebærer at «(...) det blir gitt så mye samvær som det er mulig å gi uten å tilsidesette hensynet til barnets beste».¹⁶² Uttalelsen bidrar til å tydeliggjøre den innsats som forventes av nasjonale myndigheter som ledd i gjenforeningsmålsettingen. På den annen side legger retten

¹⁵⁵ HR-2020-663-S, avsnitt 137.

¹⁵⁶ HR-2020-662-S, avsnitt 121-122.

¹⁵⁷ HR-2020-662-S, avsnitt 124-125.

¹⁵⁸ Se pkt. 4.4.

¹⁵⁹ HR-2020-661-S, avsnitt 145.

¹⁶⁰ HR-2020-662-S, avsnitt 131-134.

¹⁶¹ Se pkt. 4.4.4.

¹⁶² HR-2020-662-S, avsnitt 134.

til grunn at gjenforeningsmålsettingen kan oppgis i tre tilfeller basert på EMDs praksis.¹⁶³ Det presiseres likevel at oppgivelse av gjenforeningsmålsettingen krever spesielle og sterke grunner.¹⁶⁴

Samlet viser dette at Høyesterett i storkammeravgjørelsene oppstiller et tydelig utgangspunkt om at omsorgsovertakelser skal være midlertidige tiltak. At retten uttrykkelig oppstiller tre mulige grunnlag for å forlate gjenforeningsmålsettingen, og at dette krever sterke og spesielle grunner, viser at fravikelse fra målsettingen skal være underlagt en høy terskel.

4.5.2 HR-2021-474-A, HR-2021-475-A og HR-2021-476-A

Ett år etter storkammeravgjørelsene avsa Høyesterett i mars 2021 tre saker i avdeling, som alle gjaldt samværsfastsettelse. Det interessante er at Høyesterett i alle tre sakene enstemmig fastsatte samværet til mellom fire og seks ganger årlig, med adgang for barneverntjenesten til å føre tilsyn. Retten fastholder følgelig den restriktive samværspraksisen som har vært rådende i Norge over lang tid, og som har vært gjenstand for sterk kritikk fra EMD.

Som fremstillingen har vist, innebærer et slikt restriktivt samværsomfang, sammenholdt med adgang til å føre tilsyn, i realiteten en oppgivelse av gjenforeningsmålsettingen etter EMDs praksis.¹⁶⁵ På tross av dette, uttaler Høyesterett eksplisitt at gjenforeningsmålsettingen fastholdes, og at det ikke er grunnlag for å gi opp målet om familiegjenforening. Likevel konkluderer retten med at en tilbakeføring til biologiske foreldre ikke er realistisk på kort sikt.¹⁶⁶ I utgangspunktet harmonerer et slikt resonnement dårlig med EMDs tydelige føringer. Det er derfor interessant å undersøke nærmere hvordan Høyesterett begrunner sitt standpunkt.

I alle tre sakene anvender Høyesterett aktivt føringene som EMD har oppstilt. Retten fremhever viktigheten av kvalitet og hyppighet på samvær, og sier uttrykkelig at et så begrenset samvær som tre til seks ganger i året i utgangspunktet er i strid med gjenforeningsmålsettingen.¹⁶⁷ Det fremheves derfor at et slikt begrenset samværsomfang bare kan legitimeres dersom det er nødvendig ut fra hensynet til barnets beste.¹⁶⁸

Utslagsgivende i alle tre sakene blir for retten at mer omfattende samvær enn fire til seks ganger årlig ikke kan fastsettes uten å utsette barnet for urimelig belastning. Imidlertid fastslår Høyesterett at uttrykket «undue hardship» («urimelig belastning») ikke betyr at samværsomfanget skal legges nært opp til denne grensen.¹⁶⁹ Selv om Høyesterett oppstiller og anvender de riktige, rettslige utgangspunktene for vurderingen, kan det stilles spørsmål ved

¹⁶³ HR-2020-661-S, avsnitt 146-148. Se også pkt. 4.3.3.

¹⁶⁴ HR-2020-662-S, avsnitt 128.

¹⁶⁵ *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179. Se også pkt. 4.3.2.

¹⁶⁶ HR-2021-474-A avsnitt 60, HR-2021-475-A avsnitt 49 og HR-2021-476-A avsnitt 47.

¹⁶⁷ HR-2021-474-A, avsnitt 39 og 43.

¹⁶⁸ HR-2021-474-A, avsnitt 43.

¹⁶⁹ HR-2021-474-A, avsnitt 45, med videre henvisning til HR-2020-1967-A avsnitt 61 og HR-2020-2081-A avsnitt 74.

om Høyesterett ved denne uttalelsen utvider det handlingsrommet som følger av EMDs praksis.

I de sakene hvor EMD har akseptert et begrenset samværsomfang, synes det avgjørende å være at nasjonale myndigheter ikke har gitt opp gjenforeningsmålsettingen på et tidlig stadium, men derimot sett situasjonen an før samværet har blitt begrenset av hensyn til barnet, slik tilfellet var i *Levin mot Sverige*.¹⁷⁰ I disse tre sakene starter Høyesterett derimot i motsatt ende; det fastsettes et restriktivt samværsomfang fra begynnelsen av, på tross av at sakkyndige i HR-2021-474-A rapporterte om en positiv utvikling i de siste samværene.¹⁷¹

På den andre side viser EMDs praksis at et slikt samværsomfang likevel kan aksepteres dersom myndighetene kontinuerlig følger familiens situasjon, og øker samværet gradvis dersom forholdene bedrer seg.¹⁷² Høyesterett påpeker i alle tre sakene at det fastsatte samvær utgjør et minimumssamvær, og at det påligger barneverntjenesten en plikt til løpende å vurdere samværsomfanget.¹⁷³

I takt med at EMD behandler de resterende norske barnevernssakene som ligger til behandling, og i påvente av kommende dom i storkammersaken *Abdi Ibrahim mot Norge*, gjenstår det å se om EMD aksepterer denne argumentasjonen. En forutsetning synes i alle fall å være at barneverntjenesten faktisk foretar løpende revurderinger av samværsomfanget.

¹⁷⁰ *Levin v. Sverige* [J] 2012, no. 35141/06. Se også pkt. 4.3.4.

¹⁷¹ HR-2021-474-A, avsnitt 85.

¹⁷² *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179 og *S.J.P. og E.S. v. Sverige* [J] 2018, no. 8610/11, avsnitt 118.

¹⁷³ HR-2021-474-A, avsnitt 86.

5 Er det behov for lovendringer for å etterkomme Norges folkerettslige forpliktelser?

5.1 Innledning

Høyesterett slo i storkammer fast at ingen bestemmelser i den norske barnevernloven strider mot EMK, men erkjente at det er «behov for justeringer i norsk barnevernspraksis», da «vurderingene i enkeltsaker etter omstendighetene kan være mangelfulle». ¹⁷⁴ Høyesterett konkluderte samtidig med at «[M]ålet om gjenforening følger uttrykkelig av barnevernloven og Høyesteretts praksis». ¹⁷⁵

Som fremstillingen har vist i kapittel 4, er det etter EMDs praksis særlig sentralt for å realisere gjenforeningsmålsettingen at statene foretar balanserte avveininger og at statene gjør reelle forsøk på familiegjenforening, hvilket forutsetter jevnlike undersøkelser av familiens situasjon. Fremstillingen vil i det følgende ta for seg om den norske barnevernloven tilfredsstillende disse kravene, basert på de forutgående drøftelsene i kapittel 2, 3 og 4. Siktemålet er å avklare om det er slik som Høyesterett hevder, at «[M]ålet om gjenforening følger uttrykkelig av barnevernloven (...)», eller om det er behov for lovendringer for å implementere EMDs føringer tydeligere i lovverket.

5.2 Balanserte avveininger

Høyesterett kom med en treffende uttalelse i HR-2020-661-S, som i stor grad oppsummerer den menneskerettslige utfordringen Norge står overfor på barnevernsfeltet:

«I norske avgjørelser ligger hensynet til familieband en del ganger mer som en underforstått og delvis ikke uttalt forutsetning, mens hensynet til barnets beste trer tydeligst frem, selv om Høyesterett i sine avgjørelser har understreket betydningen av de familiemessige band». ¹⁷⁶

I flere av domfellelsene mot Norge har nettopp EMD trukket frem norske myndigheters mangelfulle avveining som kritikkverdige. Blant annet uttalte EMD i Strand Lobben og andre mot Norge: «(...) the domestic authorities did not attempt to perform a genuine balancing exercise between the interests of the child and his biological family (...), but focused on the

¹⁷⁴ HR-2020-661-S, avsnitt 112 og 124.

¹⁷⁵ HR-2020-661-S, avsnitt 124.

¹⁷⁶ HR-2020-661-S, avsnitt 85.

child's interests instead of trying to combine both sets of interests (...)).¹⁷⁷ Som fremstillingen for øvrig har vist, følger det tydelig av EMDs praksis at nasjonale myndigheter må foreta en rimelig avveining – «strike a fair balance» - mellom de respektive interesser.¹⁷⁸ På bakgrunn av dette, mener jeg det er grunnlag for å vurdere hvorvidt den norske barnevernloven legger godt nok til rette for balanserte avveininger.

Barnevernloven § 4-1 benytter uttrykket «avgjørende vekt» om den betydning barnets beste skal tillegges. Denne uttrykksmåten skiller seg fra øvrige rettskilder som gjennomgående benytter «grunnleggende hensyn» og «paramount importance».¹⁷⁹ Ordet «vekt» viser at hensynet til barnets beste er gjenstand for en avveining mot andre hensyn. Likevel, som Sandberg uttrykker det, er «avgjørende» et «såpass sterkt ord at denne øvelsen lett kan fortone seg som illusorisk».¹⁸⁰

Som påpekt i kapittel 3, er hensynet til å skape og opprettholde stabilitet for barnet den legislative begrunnelsen bak en rekke bestemmelser i dagens barnevernlov.¹⁸¹ Dette har ført til en restriktiv samværspraksis, som medfører at situasjonen låser seg på et tidlig stadium. Etter flere år i fosterhjem ser man ofte at foreldrenes omsorgsevne har bedret seg, men en tilbakeføring vil da ofte være avskåret grunnet barnets sterke tilknytning til fosterfamilien og manglende tilknytning til biologisk familie. Dagens barnevernlov og lovgivers standpunkt som er kommet til uttrykk i lovens opprinnelige forarbeider, legger etter mitt syn ikke godt nok til rette for å praktisere en balansert avveining grunnet det sterke fokuset på stabilitet.¹⁸²

Barne- og familiedepartementet la i april 2021 frem forslag til ny barnevernlov. I forslaget tar departementet til orde for å erstatte ordlyden «avgjørende vekt» med «grunnleggende hensyn».¹⁸³ Selv om det ikke innebærer noen realitetsendring, mener jeg valget av ordlyd i proposisjonen er bedre egnet til å få frem at barnets beste er tungtveiende, men at hensynet likevel inngår som ett av flere momenter i en forholdsmessighetsvurdering.

Departementet la videre frem forslag om å lovfeste barnets rett til familieliv.¹⁸⁴ Det ble pekt på at det ikke er et menneskerettslig krav om å presisere retten til familieliv i ny barnevernlov, og at rettigheten allerede følger av Grunnloven og internasjonale konvensjoner. Avgjørende for at departementet likevel fremmet forslag om å lovfeste rettigheten var at det vil kunne ha en «viktig pedagogisk verdi å innta dette utgangspunktet i loven».¹⁸⁵ En lovfesting av rettigheten tjener således det formål å synliggjøre den avveining som staten er forpliktet til å

¹⁷⁷ *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 220.

¹⁷⁸ Se pkt. 4.2.

¹⁷⁹ Jf. henholdsvis Grunnloven § 104 annet ledd og EMDs uttrykksmåte, bl.a. i *Strand Lobben og andre v. Norge* [GC] 2019, no. 37283/13, avsnitt 204.

¹⁸⁰ Kristen Sandberg, «Storkammeravgjørelsene om barnevern», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Universitetsforlaget 2020, s. 148-159, på s. 149.

¹⁸¹ Se pkt. 3.5.

¹⁸² NOU 1985: 18, s. 162-163.

¹⁸³ Prop.133 L (2020-2021), s. 542.

¹⁸⁴ Prop.133 L (2020-2021), s. 93.

¹⁸⁵ Prop.133 L (2020-2021), s. 93.

foreta etter EMK artikkel 8. I tillegg ble det fremmet forslag om å lovfeste barnets rett til omsorg og beskyttelse, «fortrinnsvis i egen familie». ¹⁸⁶

En samlet vurdering av lovforslagene i proposisjonen viser at forslagene ikke innebærer realitetsendringer sammenlignet med dagens regulering. Likevel utgjør de viktige pedagogiske verktøy for å synliggjøre den avveining som må foretas, og bidrar til å gi gjenforeningsmålsettingen tydeligere forankring i lovverket.

5.3 Periodisk revurdering

Praksis fra EMD viser at Domstolen hovedsakelig er opptatt av om nasjonale myndigheter foretar reelle forsøk på familiegjenforening. ¹⁸⁷ Det stilles således krav til at myndighetene undersøker familiesituasjonen «(...) anew from time to time to see whether there has been any improvement in the family's situation». ¹⁸⁸ Det er dermed interessant å vurdere hvordan den norske barnevernloven ivaretar dette kravet.

Den norske barnevernloven tillegger barneverntjenesten et «løpende og helhetlig ansvar» for oppfølgingen av barnet og foreldrene, jf. bvl. § 4-16. I lovens opprinnelige forarbeider ble det tatt uttrykkelig avstand fra en regel om periodisk revurdering, under henvisning til at det «kunne binde ressursene til et tiltak som generelt har små forutsetninger for å føre til endringer», og at foreldrene kunne få «uriktige forestillinger om sine muligheter». ¹⁸⁹

I svensk lov er myndighetenes plikt til å foreta en revurdering av familiens situasjon langt mer konkretisert. Svenske myndigheter er pålagt å foreta en periodisk revurdering av omsorgsovertakelsen hver sjette måned, ¹⁹⁰ og en revurdering av samværsrestriksjonene hver tredje måned. ¹⁹¹ I *S.J.P. og E.S. mot Sverige* trakk EMD frem nettopp dette som positivt, og fant det overbevisende at svenske myndigheter hadde gjort det som med rimelighet kunne forventes i arbeidet for familiegjenforening. ¹⁹²

I forslaget til ny barnevernlov foreslås at dagens § 4-16 i hovedsak videreføres, med enkelte presiseringer og språkendringer. Forslaget innebærer at «løpende og helhetlig» byttes ut med at barneverntjenesten «systematisk og regelmessig» skal vurdere om omsorgsovertakelsen kan oppheves. ¹⁹³ Når det gjelder samværsrestriksjoner, foreslås det at barneverntjenesten «med jevne mellomrom skal undersøke om omstendighetene har endret seg, og jevnlig

¹⁸⁶ Prop.133 L (2020-2021), s. 94.

¹⁸⁷ Jf. pkt. 4.3.2.

¹⁸⁸ *K. og T. v. Finland* [J] 2001, no. 25702/94, avsnitt 179.

¹⁸⁹ NOU 1985:18, s. 162-163. Se også Sørensen (2020), s. 109.

¹⁹⁰ Svensk Lag (1990:50) med särskilda bestämmelser om vard av unga (LUV) § 13.

¹⁹¹ Svensk Lag (1990:50) med särskilda bestämmelser om vard av unga (LUV) § 14.

¹⁹² *S.J.P. og E.S. v. Sverige* [J] 2018 no. 8610/11, avsnitt 118.

¹⁹³ Prop.133 L (2020-2021), s. 564.

vurdere om det er behov for å endre planen for samværet». ¹⁹⁴ Det påpekes videre at «[H]vor ofte det må foretas en evaluering av tiltaket, må vurderes konkret i den enkelte sak». ¹⁹⁵

De foreslåtte endringene tjener sitt formål om å tydeliggjøre gjenforeningsmålsettingen i lovverket, og å bringe mer dynamikk til samværsfastsettelsen. ¹⁹⁶ Sammenlignet med svensk lov fremstår likevel lovforslaget lite konkret. Ordlyden «systematisk og regelmessig» overlater et stort ansvar til barneverntjenestens skjønn, og åpner for at ressursmangel kan sette begrensninger for en reell overprøving av familiens situasjon og endrede forhold. Dette synspunktet forsterkes ved at frekvensen av disse undersøkelsene er underlagt en «konkret» vurdering. ¹⁹⁷ Sett hen til viktigheten av at slike undersøkelser foretas med jevne mellomrom etter EMDs praksis, mener jeg barneverntjenesten burde vært underlagt mer konkrete, tidsavgrensede frister, tilsvarende det man finner i svensk rett. Det vil utgjøre en viktig rettssikkerhetsgaranti og vil gjøre at norsk rett bringes nærmere på linje med EMDs praktisering av gjenforeningsmålsettingen. ¹⁹⁸

5.4 Konklusjon

Slik som Høyesterett påpeker, kan det vanskelig pekes på en enkelt bestemmelse i den norske barnevernloven som strider mot EMK. Ser man imidlertid bestemmelsene under ett, kan det likevel stilles spørsmål ved om de samlet sett legger godt nok til rette for gjenforeningsmålet.

I NOU 1985: 18, som foranlediget barnevernloven av 1992, ble det lagt stor vekt på å utforme regler som ivaretok hensynet til ro og stabilitet for barnet. Lovutvalgets uttalelser etterlater et inntrykk av at man sto overfor to motstridende interesser; på den ene side de biologiske foreldrenes interesse i gjenforening, og på den andre side barnets behov for ro og stabilitet. ¹⁹⁹ Denne tenkemåten ble senere fulgt opp i proposisjonen, og har satt sitt preg på den endelige utformingen av barnevernloven slik den ble vedtatt i 1992. ²⁰⁰

Etter EMDs praksis er også barnets beste det overordnede hensyn, og vil gå foran gjenforeningsmålsettingen hvor det ikke er mulig å forene hensynene. Imidlertid opererer ikke EMD med et like tydelig skille mellom disse interessene. Domstolen forankrer i stor grad gjenforeningsmålsettingen i barnets beste, og fremhever at barnets beste også rommer barnets rett til et familieliv. ²⁰¹ Barnekonvensjonen artikkel 9 nr. 3 presumerer også at opprettholdelse av familierelasjoner og regelmessig kontakt med de biologiske foreldrene er i tråd med barnets beste.

¹⁹⁴ Prop.133 L (2020-2021), s. 274.

¹⁹⁵ Prop.133 L (2020-2021), s. 291.

¹⁹⁶ Prop.133 L (2020-2021), s. 274.

¹⁹⁷ Prop.133 L (2020-2021), s. 291.

¹⁹⁸ Sørensen (2020), s. 122.

¹⁹⁹ NOU 1985: 18, s. 161-164.

²⁰⁰ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992), s. 46.

²⁰¹ Se pkt. 4.3.4.

At man ved utformingen av barnevernloven opererte med et tydelig skille mellom disse interesser, mener jeg har medført at gjenforeningsmålsettingen har kommet noe i bakgrunnen, og ikke ligger tilstrekkelig til grunn for lovens bestemmelser. Det sterke fokuset på stabilitet for barnet, sammenholdt med prosessen med nemndsbehandling og manglende lovpålagt hjemmel om periodisk revurdering, medfører videre at den norske barnevernloven blir noe statisk i møte med gjenforeningsmålsettingen. Målet om gjenforening har derfor, etter mitt syn, ikke tilstrekkelig forankring i dagens barnevernlov.

Høyesterett har i storkammeravgjørelsene satt en tydelig kurs for norsk barnevernpraksis, noe jeg tror vil medføre et økt fokus på gjenforeningsmålsettingen og føre til endringer i praktiseringen av gjeldende lovverk. Imidlertid så man også en klar tendens til økt fokus på gjenforeningsmålsettingen i etterkant av Adele Johansen-saken i 1996, som var den første domfellelsen mot Norge på barnevernsfeltet. Praksis har imidlertid i ettertid skiftet spor, noe som særlig har vist seg etter avgjørelsen i Rt. 2012 s. 1832. En tydeliggjøring av gjenforeningsmålsettingen i lovverket vil derfor kunne bidra til å skape mer stabile endringer over tid.

Å forbeholde endringene til praksis i form av korrigeringer fra Høyesterett, mener jeg også vil være uheldig av den grunn at det kreves god juridisk forståelse for å praktisere de omfattende retningslinjene som EMD oppstiller. Per i dag er det lite juridisk kompetanse i det kommunale barnevernet.²⁰² Loven er i så måte et viktig styringsverktøy for dem som daglig skal anvende de menneskerettslige føringene EMD oppstiller.²⁰³

I ny barnevernlov bør derfor EMDs føringer implementeres tydeligere i lovverket. Proposisjonen som er lagt frem for Stortinget går på de fleste punkter i retning av et mer dynamisk lovverk, hvilket er nødvendig for å bringe norsk rett på linje med EMK. Likevel må forslaget om å endre ordlyden i § 4-16 fra «løpende og helhetlig» til «systematisk og regelmessig» karakteriseres som en språkendring, heller enn en realitetsendring. Videre forslås det i proposisjonen å utvide sperrefristen – en frist som gjelder for de private parter til å reise ny sak om overprøving av samværsrestriksjoner – fra 12 til 18 måneder.²⁰⁴ Proposisjonen går på dette punkt i reverserende retning av et dynamisk lovverk.

Etter min mening bør prinsippet om at barnets beste også har en side mot barnets interesse i gjenforening i større grad gjennomsyre lovens bestemmelser i ny barnevernlov. En tydeliggjøring i lovverket som legger mer opp til balanserte avveininger og en lovpålagt hjemmel om periodisk revurdering med konkrete frister for overprøvingen, vil bidra til et mer dynamisk lovverk, og etter min mening ha bedre forutsetninger for å føre til varige endringer i norsk barnevernpraksis.

²⁰² NIM (2020), s. 3.

²⁰³ NIM (2020), s. 5.

²⁰⁴ Prop.133 L (2020-2021), s. 20.

Kilderegister

Lover og konvensjoner

Grunnloven	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov.
EMK	Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.
Barnekonvensjonen	FNs internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter.
Svensk Lag	Svensk Lag (1990:50) med særskilda bestämmelser om vård av unga (LUV).
Barnevernloven	Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
Menneskerettsloven	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Endringslov	Lov 17. juni 2005 nr. 65 om endringer i barnevernloven.
Endringslov	Lov 21. juni 2013 nr. 63 om endringer i barnevernloven.
Endringslov	Lov 20. april 2018 nr. 5 om endringer i barnevernloven mv.

Forarbeider og etterarbeider

NOU 1985: 18	Lov om sosiale tjenester mv.
Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).
Ot.prp. nr. 3 (1998-1999)	Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Ot.prp. nr. 64 (2004-2005)	Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) m.v.
Ot.prp. nr. 76 (2005-2006)	Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.).
Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)	Om lov om endringer i barnevernloven.
Dok.nr.16 (2011-2012)	Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.
NOU 2012: 5	Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet.
Prop.106 L (2012-2013)	Endringer i barnevernloven.
Innst.186 S (2013-2014)	Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og

Trine Skei Grande om grunnlovfesting av sivile og politiske menneskerettigheter, med unntak av romertall X og romertall XXIV.

NOU 2016: 16

Ny barnevernslov Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

Prop.133 L (2020-2021)

Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven.

Norsk rettspraksis

Rt. 1996 s. 1203

Rt. 1998 s. 787

Rt. 2001 s. 14

Rt. 2002 s. 908

Rt. 2004 s. 1683

Rt. 2012 s. 1832

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

HR-2020-1788-A

HR-2020-1967-A

HR-2020-2081-A

HR-2021-474-A

HR-2021-475-A

HR-2021-476-A

Praksis fra Den europæiske menneskerettighedsdomstolen

Silver og andre v. Storbritannia	Case of Silver and others v. The United Kingdom (J), 24.10.83, no. 7136/75.
Olsson v. Sverige	Case of Olsson v. Sweden (J), (No.1), 24.03.88, no. 10465/83.
Johansen v. Norge	Case of Johansen v. Norway (J) (I), 07.08.96, no. 17383/90.
Gnahoré v. Frankrike	Case of Gnahoré v. France (J), 19.09.00, no. 40031/98.
K. og T. v. Finland	Case of K. and T. v. Finland (J), 12.07.01, no. 25702/94.
K.A. v. Finland	Case of K.A. v. Finland (J), 14.01.03, no. 27751/95.
R. v. Finland	Case of R. v. Finland (J), 30.05.06, no. 34141/96.
Dolhamre v. Sverige	Case of Dolhamre v. Sweden (J), 08.06.10, no. 67/04
R. og H. v. Storbritannia	Case of R. and H. v. The United Kingdom (J), 31.05.11, no. 35348/06.
Levin v. Sverige	Case of Levin v. Sweden (J), 15.03.12, no. 35141/06.

S. og H. v. Italia	Case of S.H. v. Italy (J), 13.10.15, no. 52557/14.
Magyar Helsinki Bizottság v. Ungarn	Case of Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary (GC), 08.11.16, no. 18030/11.
M.L. v. Norge	Case of M.L. v. Norway (J), 07.09.17, no. 43701/14.
Mohamed Hasan v. Norge	Case of Mohamed Hasan v. Norway (J), 26.04.18, no. 27496/15.
S.J.P. og E.S. v. Sverige	Case of S.J.P. and E.S. v. Sweden (J), 28.08.18, no. 8610/11.
Jansen v. Norge	Case of Jansen v. Norway (J), 06.09.18, no. 2822/16.
Strand Lobben og andre v. Norge	Case of Strand Lobben and others v. Norway (GC), 10.09.19, no. 37283/13.
K.O. og V.M. v. Norge	Case of K.O. and V.M. v. Norway (J), 19.11.19, no. 64808/16.
A.S. v. Norge	Case of A.S. v. Norway (J), 17.12.19, no. 60371/15.
Abdi Ibrahim v. Norge	Case of Abdi Ibrahim v. Norway (J), 17.12.19, no. 15379/16.
Hernehult v. Norge	Case of Hernehult v. Norway (J), 10.03.20, no. 14652/16.
Pedersen og andre v. Norge	Case of Pedersen and others v. Norway (J), 10.03.20, no. 39710/15.

Juridisk litteratur

- Aall (2015) Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget 2018.
- Bendiksen og Haugli (2020) Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2020.
- Bertelsen (2011) Bertelsen, Tor Ehlers, *EMK. Kommentarer til bestemmelsene om individets rettigheter og friheter*, 1. utgave, Gyldendal Norsk Forlag 2011.
- Haugli (2000) Haugli, Trude, *Samværsrett I barnevernssaker*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2000.
- Høstmælingen (2015) Høstmælingen, Njål, *Internasjonale menneskerettigheter*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2015.
- Lindboe (2012) Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2012.
- Ofstad og Skar (2015) Ofstad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven [lov av 1992] med kommentarer*, 6. utgave, Gyldendal Norsk Forlag 2015.
- NIM (2020) Norges institusjon for menneskerettigheter, *Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernsfeltet*, 21.12.2020, Tilgjengelig fra:
<https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2020/12/Rapport-hvorfor-dommes-norge-i-emd-web.pdf>

- Sandberg (2003) Sandberg, Kirsten, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, 1. utgave, Gyldendal forlag 2003.
- Sandberg (2020) Sandberg, Kirsten, Doms kommentar: «Storkammeravgjørelsene om barnevern», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2020, s. 148-159, Universitetsforlaget.
- Skoghøy (2016) Skoghøy, Jens Edvin, «Hvilken betydning har uttalelser fra FNs menneskerettskomité og FNs barnekomité som rettskilder?», *Foredrag på Nordisk høyesterettsdommerseminar i Oslo 14.-15. mars 2016*, Tilgjengelig fra: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/betydningen-av-uttalelser-av-menneskeretts-og-barnekomiteen---foredrag.pdf> (sist lest 25.05.2021).
- Sørensen (2020) Sørensen, Christian Børge, «Langvarige fosterhjems plasseringer og forholdsmessighetskravet i EMK art. 8», *Lov og rett 2020*, s. 103-122.
- Søvig (2019) Søvig, Karl Harald, «Avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2018», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2019, s. 227-246.

Andre kilder

FNs barnekomité, General Comment No. 14 (2013): The right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).

EMDs database HUDOC, *Violations by Article & by State*, (u.å.),
https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf, (sist lest 25.05.2021).

Statistisk sentralbyrå, *Barnevern*, 2. juli 2020, <https://www.ssb.no/barnevern>, (sist lest 25.05.2021).

Syed Ali Shahbaz Akhtar, «Uskikken», Nrk, 24.04.2021,
<https://www.nrk.no/rogaland/xl/uskikken-1.15355825>, (sist lest 3.06.2021).